

LA PROTECCIÓ DELS INFANTS I ELS ADOLESCENTS EN L'ENTORN DIGITAL

SÍNDIC

EL DEFENSOR
DE LES
PERSONES

Índex

Introducció	3
1. Bretxa digital i bretxa educativa	9
2. Discriminació per raó de gènere	19
3. El racisme i la racialització a les xarxes.....	29
4. Els infants i adolescents sotmesos als interessos econòmics de les grans corporacions tecnològiques.....	35
5. Continguts nocius per a la salut dels infants i adolescents	43
6. L'addició al joc.....	49
7. El consum de pornografia a internet.....	59
8. La sobreexposició.....	67
9. La desinformació.....	73
Recull de recomanacions	79
Annex I. La regulació vigent relativa a la protecció dels infants i adolescents a internet.....	89
Annex II. Bones pràctiques. Algunes actuacions i polítiques públiques que duen a terme les administracions i institucions públiques. La funció de les empreses.....	93

Introducció

Internet planteja nous reptes i implica avenços que tenen una afectació sobre els drets d'infants i adolescents. Experts i agents socials han fet públics diversos informes i documents sobre aquesta qüestió, i alerten de les noves formes de vulneració de drets que l'ús d'internet i les xarxes socials plantegen.

En concret, es fan avinents alguns perills i riscos que comporta l'accés al consum d'alguns continguts que poden esdevenir nocius per al desenvolupament correcte d'infants i adolescents, la seva salut i la seva integritat.

Sovint es tracta de riscos i perills que ja existeixen i són objecte de regulació en el món fora de línia però que, quan es traslladen al món en línia es magnifiquen i són més difícils de combatre i perseguir, especialment pels interessos econòmics de les grans corporacions que hi ha en joc, la localització fora del territori d'algunes de les iniciatives privades i grans corporacions que en són responsables, i també per les reticències que planteja l'accés global a la xarxa i la necessitat de preservar la neutralitat com a principi fundador d'internet.

És cert, però, que l'accés a les tecnologies de la comunicació i a internet suposa un gran avenç en la garantia dels drets i les llibertats de la població i la consolidació de la democràcia, i també facilita que es garanteixin els drets a l'educació, la informació, l'expressió, la llibertat de pensament, la consciència i la religió, el joc i el descans, entre d'altres.

Ara bé, la regulació i la limitació de l'accés a continguts digitals per adequar-los a l'edat dels infants i adolescents i l'ús de la intel·ligència artificial per protegir-los del consum de la xarxa no s'han de veure com a vulneracions del dret a la informació, la llibertat d'expressió i el principi de neutralitat, sinó com la manera de fer prevaldre els drets de les persones més vulnerables, els infants, enfront dels interessos econòmics de grans corporacions i la ciberdelinqüència en l'era digital. És necessari arbitrar mecanismes per poder acompanyar les famílies i el personal educador en la seva responsabilitat de protegir els infants i adolescents en aquest àmbit. En aquest sentit, la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant estableix l'interès superior dels infants com a principi vertebrador de totes les accions i iniciatives públiques i privades que els afecten.

Actualment, en l'era digital, molts dels drets i les llibertats recollits en la Convenció requereixen per ser exercits l'ús de la tecnologia, també per part d'infants i adolescents. Així, l'accés a la tecnologia i a internet en condicions d'equitat esdevé imprescindible i ofereix noves oportunitats per fer efectiu el dret a l'educació, a la informació, a l'expressió, al joc, al ple desenvolupament, a la reunió i l'associació i a la identitat, entre d'altres.

Internet planteja nous reptes que tenen una afectació sobre els drets d'infants i adolescents

També els riscos i les vulneracions que es produeixen en aquest àmbit, i els instruments jurídics, la regulació i la supervisió de què es disposa, s'han d'adequar als reptes i a les necessitats que planteja l'entorn digital cada dia a un ritme més ràpid.

Conscient d'aquesta situació, el Comitè de Drets de l'Infant s'ha vist compel·lit a publicar l'Observació general número 25, de 2 de març de 2021, relativa als drets dels infants amb relació a l'entorn digital, amb la finalitat d'oferir orientacions als estats membres pel que fa a l'aplicabilitat de la Convenció i els drets que s'hi recullen relatius a l'entorn digital.

Per elaborar aquesta observació, s'ha partit d'una consulta feta a 709 infants i adolescents de nou a vint-i-dos anys, provinents de vint-i-set països d'arreu del món. L'Observació conclou amb aquestes orientacions:

- S'exigeix als estats membres que legislin i desenvolupin polítiques i estratègies nacionals, i que amb aquesta finalitat assignin a un òrgan governamental la funció de coordinació amb escoles, empreses, societat civil, món acadèmic i organitzacions a fi de poder promoure i assegurar els drets dels infants i adolescents en l'entorn digital.
- Es demana que es puguin recopilar dades i que hi hagi òrgans de supervisió independents, i també que es difonguin mitjançant campanyes de conscienciació programes educatius per donar a conèixer els drets i els riscos de l'entorn digital. També es demana expressament que s'ofereixi formació als professionals de l'educació sobre els drets humans en l'entorn digital.
- Pel que fa al sector empresarial, es demana que els estats adoptin mesures d'elaboració, vigilància, aplicació i avaluació de lleis, reglaments i polítiques per assegurar que les empreses compleixen les obligacions

consistents a impedir que els seus serveis s'utilitzin de manera que causin o propiciïn violacions o vulneracions de drets de privacitat i protecció. Els estats han de promoure lleis, investigar, jutjar i reparar vulneracions que es produeixin en l'entorn digital, la qual cosa inclou la cooperació internacional.

L'Observació general número 25 ha significat un avenç a l'hora de plasmar quines són les mesures necessàries que haurien d'adoptar els estats signants de la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant a fi que els drets recollits en la Convenció siguin respectats també a la xarxa.

Fins ara, la responsabilitat de l'educació i la supervisió de l'ús i la gestió d'internet i les tecnologies digitals en general s'ha delegat a famílies i professionals de l'educació, però el Comitè de Drets de l'Infant veu necessari que els estats membres incideixin en la regulació i la supervisió dels consums inapropiats que infants i adolescents fan de continguts que els són perjudicials. Aquesta necessitat existeix des del moment en què es constata que *de facto* aquests continguts estan arribant als infants i adolescents, especialment als més vulnerables, i tenint en compte també els forts interessos econòmics que hi ha en joc i la incidència real que aquests tenen en la capacitat de les famílies de fer-hi front.

L'Observació general número 25 és un avenç perquè els drets dels infants siguin respectats també a la xarxa.

La institució del Síndic de Greuges de Catalunya, en la seva tasca de defensa de drets, ha treballat des de fa temps qüestions relacionades amb l'exercici dels drets de les persones a l'entorn digital, tant mitjançant l'organització d'actes i jornades de treball internacionals com mitjançant l'estudi de les queixes plantejades a la institució i de les actuacions d'ofici obertes a aquest efecte. També s'ha treballat la qüestió al Consell Assessor Jove del Síndic de Greuges, òrgan de participació i d'assessorament juvenil.

A més s'han rebut algunes queixes i s'han obert actuacions d'ofici amb relació a la incidència que tenen en l'exercici de drets internet, les xarxes socials, l'accés a dispositius i la connectivitat. Aquestes actuacions d'ofici han quedat reflectides en els informes anuals amb relació als drets dels infants que el Síndic de Greuges fa arribar al Parlament.

En aquest sentit, l'any 2015 aquesta institució va organitzar les jornades de treball "Accés a internet i les TIC pels infants i adolescents: oportunitats i riscos", a fi d'estudiar aquesta qüestió. Fruit del debat amb experts en l'àmbit de l'educació i la participació dels infants, es va determinar la necessitat d'articular polítiques proactives sobre les competències digitals dels infants i adolescents, i es va proposar la creació d'un pla d'intervenció integral per part de l'Administració amb l'objectiu d'integrar les TIC en tots els àmbits de la infància.

Finalment, pel que fa als riscos, també hi va haver un consens sobre la necessitat de crear acords globals per garantir la seguretat a escala internacional.

A principis de l'any 2020, la institució del Síndic de Greuges, juntament amb l'Institut Internacional de l'Ombudsman (IOI), va organitzar un seminari internacional sobre intel·ligència artificial i drets humans a Barcelona.

El seminari va aplegar experts, representants d'empreses i d'institucions, titulars d'institucions d'ombudsman, defensors i representats d'estructures de drets humans, que van considerar necessari i urgent regular en els tractats internacionals la garantia dels drets humans, que poden ser lesionats per l'aplicació de la intel·ligència artificial.

L'informe conté un conjunt de recomanacions perquè s'avanci en la regulació i l'efectivitat dels drets dels infants a la xarxa.

Es va destacar la importància del paper que han de desenvolupar les institucions d'ombudsman en matèria de drets humans i intel·ligència artificial, i la necessitat d'un nou humanisme tecnològic per establir els drets digitals com a drets humans. Es va parlar de la importància d'una nova generació de drets per pal·liar els efectes negatius de l'evolució tecnològica.

Alguns referents d'institucions reguladores internacionals, com l'Agència Europea de Drets Fonamentals (FRA), la Comissària Europea de Drets Humans del Consell d'Europa i l'Ombudsman europeu van remarcar l'oportunitat de participar a l'hora de legislar sobre la intel·ligència artificial, i van posar l'accent en la validesa i l'obligatorietat dels tractats i les lleis davant el caràcter voluntari dels codis d'ètica.

En el marc de l'Estructura de Drets Humans, el Síndic de Greuges ha organitzat també aquest any 2022 la jornada "Reptes per als drets derivats de la bretxa digital", en què es van analitzar els drets dels infants i adolescents i les TIC, i es va recollir la necessitat de potenciar l'educació i la sensibilització per fer un ús responsable d'internet i de les xarxes. En aquest sentit, es va remarcar que calia fomentar el pensament crític en el consum digital, formar docents i famílies i sancionar les companyies i aplicacions que dissenyen i promouen eines que vulneren la intimitat, la seguretat i el benestar dels infants i adolescents que les utilitzen.

La institució del Síndic de Greuges, com a defensora dels drets dels infants i adolescents a Catalunya, a banda d'organitzar debats, seminaris i fòrums de discussió entre experts per avançar en la regulació de drets i la creació de polítiques en aquest àmbit, s'ha pronunciat en diverses ocasions sobre qüestions relacionades amb la promoció i la vulneració de drets en l'entorn digital.

En els diferents informes que ha publicat, tant en l'àmbit de la infància com de caire general, hi apareixen referències a la necessitat de preservar el dret a l'accés a l'Administració en condicions d'equitat, amb relació a la bretxa digital, la vulneració de drets de privacitat i intimitat en la utilització de les xarxes socials, la protecció envers violències exercides a través d'internet, la tasca d'acompanyament a la parentalitat i alfabetització digital de la població, el dret a l'educació i el lleure sense discriminació, etc.

Mitjançant aquest informe, basant-se en la normativa i en les consideracions que es recullen a continuació, el Síndic de Greuges vol fer arribar un conjunt de recomanacions a les autoritats competents perquè s'avanci en la regulació i l'efectivitat en l'exercici del control a fi de preservar els drets dels infants i els adolescents a la xarxa.

1. Bretxa digital i bretxa educativa

La manca d'inclusió digital efectiva

L'accés a internet cada vegada és més necessari per fer efectius els drets dels infants i adolescents, com el dret a la informació, a l'educació en igualtat d'oportunitats, a la participació, a la llibertat d'expressió i de pensament, i a la llibertat de consciència i religió. I també el dret a l'educació i al descans, a l'esplai, al joc, a l'esbarjo i a la participació en la vida cultural i artística, tots recollits en la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant (articles 13, 14, 17, 28 i 31). En aquest sentit, les desigualtats en l'accessibilitat i l'alfabetització digital impliquen desigualtats en l'accés a molts drets, entre els quals el de l'educació.

El dia 13 de setembre de 2000, l'ONU va redactar la Declaració del Mil·lenni, mitjançant la qual els caps d'estat i de govern van mostrar el seu compromís amb la Carta de l'ONU i van reconèixer la responsabilitat que tenen a escala global, regional i internacional en relació amb les tecnologies de la informació i la comunicació i el compliment i la protecció dels drets civils, polítics, socials i culturals.

La Cimera Mundial sobre la Societat de la Informació i de la Comunicació va impulsar polítiques relacionades amb la lluita contra la bretxa digital i la garantia de l'accés a internet, i l'any 2016 l'Assemblea General de les Nacions Unides, mitjançant la Resolució del Consell de Drets Humans, va incidir en l'alfabetització digital, a més de subratllar la necessitat de treballar també en la bretxa de gènere i amb relació a les persones amb discapacitat.

Les desigualtats en l'accessibilitat i l'alfabetització digital impliquen desigualtats en drets com l'educació i el lleure.

Aquests pronunciaments s'han anat reproduint en observacions dels comitès de les diferents convencions, recomanacions i directrius de la Unió Europea i el Consell d'Europa.

A escala estatal, l'accés equitatiu i el dret a l'educació i l'alfabetització digital s'han reconegut també en diferents normes, com la Llei 26/2015, de modificació

del sistema de protecció a la infància i adolescència, i la Llei orgànica 3/2018, de 5 de desembre, de protecció de dades personals i garantia dels drets digitals, i s'han inclòs en el Pla Espanya Digital 2025.

A Catalunya, la Carta catalana per als drets i les responsabilitats digitals preveu també l'accés universal i equitatiu a internet, i la Llei 10/2017, de 27 de juny, de les voluntats digitals, modificava el Codi civil català i incloïa la facultat de vetlla dels progenitors i tutors de persones menors d'edat perquè la seva presència en entorns digitals resulti apropiada i no els generi riscos. Així mateix, es preveu la possibilitat d'adreçar-se als prestadors de serveis digitals en cas que es constati l'existència de risc i també de sol·licitar l'assistència i la intervenció dels poders públics a aquests efectes.

Recentment, s'ha publicat un informe de la Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya que analitza el marc legal existent i les possibles iniciatives al voltant de la reclamació de l'accés a internet com a dret fonamental per reduir la bretxa digital i social.

Hi ha encara moltes mancances des del punt de vista de l'accés a dispositius tecnològics i de connectivitat entre algunes famílies.

L'educació digital és un instrument perquè les persones puguin passar de ser simples usuàries digitals a ciutadanes digitals, per mitjà de l'adquisició de competències en aquest àmbit.

Com a recurs adreçat a millorar la competència digital, el Departament d'Educació ha implementat el programa de coeducació, perspectiva de gènere i educació afectivosexual Coeduca't, però el curs 2021/2022 només es va impartir a un 21,4% dels centres de primària i de secundària.

En el cas dels infants i adolescents, la bretxa digital, en el sentit de no disposar dels recursos tecnològics necessaris per accedir i desenvolupar-se en l'entorn digital, afecta de manera especial alguns dels drets reconeguts en la Convenció dels drets de l'infant, entre els quals l'educació.

Hi ha encara moltes mancances des del punt de vista de l'accés a dispositius tecnològics i de connectivitat entre algunes famílies a Catalunya, tal com s'ha pogut constatar durant la crisi de la covid-19 i el tancament dels centres educatius. Així, s'ha denunciat la manca de connectivitat per part de molts estudiants i les dificultats per poder fer efectiu el dret a l'educació durant el confinament.¹

¹ "7.000 alumnes sense ordinador en cas de confinament". *El Crític*
Informe del Síndic de Greuges Els centres educatius amb elevada complexitat davant la crisi derivada de la pandèmia de la covid-19. Resum executiu.

Pel que fa exclusivament a la provisió de mitjans tècnics i la relació entre ingressos de la família i l'accés i ús de les TIC, segons l'Enquesta sobre equipament i ús de tecnologies de la informació i la comunicació a les llars, l'any 2019 a Catalunya hi havia un 8,5% de llars amb progenitors que conviuen amb algun fill (prop de 113.000) que no tenien ordinador a casa, i un 3,0% (prop de 40.000), que no tenien internet o banda ampla. Aquesta enquesta també posa de manifest que un 7,2% dels infants de deu a quinze anys (prop de 36.000) no havien utilitzat en els darrers tres mesos un ordinador, i un 4,6% no s'havien connectat a internet. Dels que sí que s'hi havien connectat, val a dir que una part, el 3,6%, no ho havia fet des de l'habitatge on resideix (prop de 17.000 infants d'aquesta edat).

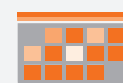
Actualment la veritable bretxa digital la causen la manca d'habilitats i de capacitat de desenvolupar-se en l'entorn digital.

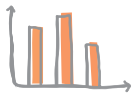
Es constaten notables desigualtats socials, especialment pel que fa a l'ús de l'ordinador, com a conseqüència de la bretxa digital: el 20,8% dels infants de deu a quinze anys que resideixen en llars amb ingressos de menys de 900 euros mensuals manifesten no haver fet ús d'un ordinador en els darrers tres mesos, mentre que aquest percentatge és de l'1,4% en el cas dels infants que resideixen en llars amb ingressos de més de 2.500 euros mensuals.

Taula 1. Infants de deu a quinze anys sense ús d'equipament TIC en els darrers tres mesos, per ingressos familiars de la llar (2019)

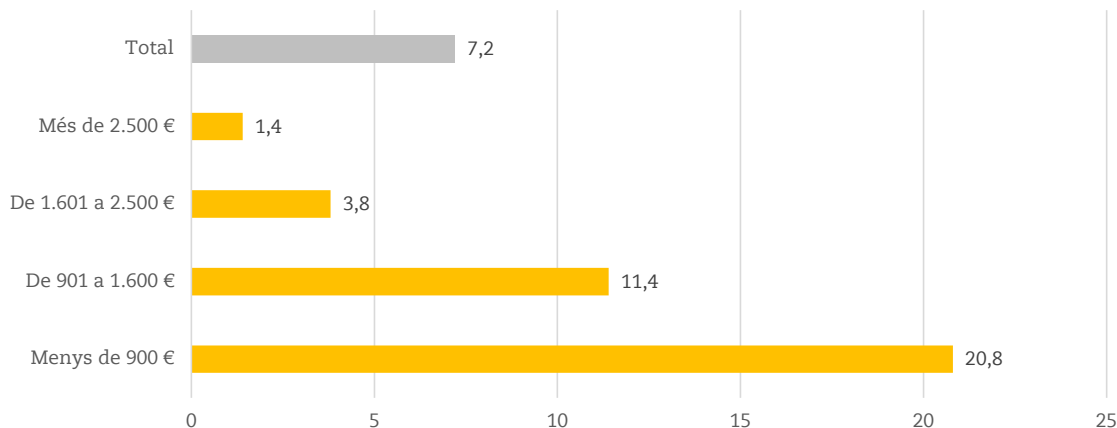
	Ordinador		Internet		Mòbil	
	N	%	N	%	N	%
Menys de 900 €	12.198	20,8	0	0,0	17.769	30,3
De 901 a 1.600 €	10.547	11,4	13.970	15,1	26.182	28,3
De 1.601 a 2.500 €	3.938	3,8	0	0,0	24.353	23,5
Més de 2.500 €	2.067	1,4	3.987	2,7	51.384	34,8
NS/NR	7.376	7,3	4.951	4,9	47.996	47,5
Total	36.251	7,2	23.160	4,6	167.661	33,3

Font: Enquesta sobre equipament i ús de tecnologies de la informació i la comunicació a les llars (disponible a Idescat).

Gràfic 1. Infants de deu a quinze anys sense ús d'ordinador en els darrers tres mesos, per ingressos familiars de la llar (2019)

Font: Enquesta sobre equipament i ús de tecnologies de la informació i la comunicació a les llars (disponible a Idescat).

A la ciutat de Barcelona, i segons una enquesta elaborada pel Comissionat d'Innovació Digital, Administració Electrònica i Bon Govern de l'Ajuntament de Barcelona durant l'any 2021, un 8% de les llars encara no disposen de cap tipus de connexió a internet i, d'aquestes, un 28% indiquen que és per una qüestió econòmica. Aquestes llars es concentren en els barris més desafavorits.

A banda de la disponibilitat de dispositius i accés a la xarxa, actualment a Catalunya hi ha una bretxa sociocultural, més que una bretxa digital pròpiament dita, que és la que condiona la veritable equitat en l'exercici de drets, com el dret a l'educació, a la salut i al desenvolupament, i que té a veure amb les habilitats i la capacitat de desenvolupar-se en l'entorn digital, i de disposar de l'espai i el temps perquè famílies i professionals de l'educació acompanyin els infants en l'ús de les xarxes.²

Així, segons informes publicats els anys 2017 i 2019 per l'organització Common Sense Media, els infants de zero a vuit anys que pertanyen a entorns desafavorits consumeixen tecnologies durant 3 hores i 29 minuts de mitjana, mentre que els infants de la mateixa edat d'entorns afavorits ho fan 1 hora i 50 minuts. El mateix passa en les franges de vuit a dotze anys (5 hores i 49 minuts respecte de 3 hores i 59 minuts) i de dotze a divuit anys (8 hores i 7 minuts de pantalla respecte de 6 hores i 49 minuts).³

Una investigació recent publicada a la revista *Comunicar*, analitza la influència del nivell socioeducatiu de les famílies en el consum de pantalles intel·ligents. Per a això s'utilitza una metodologia quantitativa a partir d'una mostra de 792 alumnes de primària (363 nens i 429 nenes), d'entre

² L'Ecuyer, Catherine. *La verdadera brecha educativa*.

³ The Common Sense Census: Media Use by Tweens and Teens, 2019

cinc i nou anys, de tres ciutats espanyoles: 196 alumnes de Barcelona, 320 de Madrid i 276 de Sevilla. S'analitza el consum de televisió, telèfons mòbils, tauletes, ordinadors i videojocs. El consum de telèfon mòbil entre infants de cinc a nou anys representa un 25,1% entre els infants de mares amb nivell formatiu superior, i un 65,4% entre infants de mares de nivell formatiu baix.

Taula 2. Consum de mitjans dels infants segons el nivell formació de la mare

	Total	Superior	Mitjà	Baix
Televisió	69,8	64,8	76	78,9
Tauleta	50,9	49	53,8	53,9
Videojocs	33,8	32,5	33,7	36,5
Mòbil	30,3	25,1	33,7	65,4
Ordenador	26,5	25,4	26,2	34,6

Font: Jiménez-Morales, Mònika; Montaña, Mireia; Medina-Bravo, Pilar (2020). "Uso infantil de dispositivos móviles: Influencia del nivel socioeducativo materno", *Comunicar*, edició avançada en línia del 15 d'abril.

Els resultats assenyalen que, com més baix és el nivell d'estudis i la categoria professional de la mare, més elevat és el consum de continguts a través de dispositius mòbils per part dels infants. L'estudi demostra la importància de considerar el nivell educatiu i professional de les mares i dels pares com a oportunitat per entendre millor el consum de pantalles intel·ligents i per dissenyar estratègies familiars que fomentin el pensament crític i l'educació mediàtica digital. Aquests desequilibris es manifesten també en el consum de televisió, tauleta, videojocs i ordinador i en funció del nivell formatiu i la categoria professional del pare, tot i que en menor mesura.⁴

La limitació, l'educació i l'acompanyament en l'ús de les tecnologies per part de famílies i professionals de l'educació, i no pas la prohibició, protegeixen els infants i adolescents de consums abusius i de la pèrdua d'oportunitats educatives, i contribueixen al seu desenvolupament personal. Així mateix, protegeixen els infants i adolescents de situacions en què poden resultar víctimes d'abusos i de ciberdelinqüència, entre d'altres.

El recent informe d'UNICEF titulat *Impacto de la tecnología en la adolescencia. Relaciones, riesgos y oportunidades* alerta també de la manca de presència i acompanyament de les famílies en la vida dels adolescents com a element que pot predisposar a un ús no saludable i segur de les eines digitals.

⁴Jiménez-Morales, Mònika; Montaña, Mireia; Medina-Bravo, Pilar (2020). "Uso infantil de dispositivos móviles: Influencia del nivel socioeducativo materno", *Comunicar*, edició avançada en línia del 15 d'abril.

Les diferències que es produeixen amb relació a l'ús de les xarxes socials i internet en funció de la formació dels progenitors i l'entorn socioeducatiu de l'infant no són diferents de la situació de desigualtat en les oportunitats educatives que la institució del Síndic de Greuges assenyala com a element clau en la manca d'equitat del sistema educatiu des de fa temps i que ha estat objecte de treball i dedicació per part de la institució.

Finalment, cal afegir que la discapacitat, a banda d'un factor sociocultural i econòmic, també és un factor de vulnerabilitat a l'hora de patir la bretxa digital, i també un factor de risc a patir agressions, abusos i explotació en l'entorn digital. La discapacitat pot suposar una exclusió si no es promouen les innovacions tecnològiques que permetin satisfer les necessitats de tots els infants amb diferents tipus de discapacitat. En aquest sentit la inclusió digital va més enllà de garantir la mateixa possibilitat d'accedir o utilitzar les TIC, i se centra a garantir les mateixes oportunitats de treure'n el màxim profit.

D L'educació i l'acompanyament en l'ús de les tecnologies per part de famílies i professionals de l'educació protegeixen els infants i adolescents de consums abusius i de la pèrdua d'oportunitats educatives.

Segons un estudi elaborat per la Fundació Ferrer i Guàrdia focalitzat en col·lectius vulnerables, en el col·lectiu de persones amb discapacitat, la bretxa digital no és tant en l'accés a dispositius (més del 90% de les persones enquestades amb una discapacitat física tenen accés a un telèfon mòbil amb internet i un 80% tenen accés a un ordinador) ni en l'accés a internet (el 90% poden accedir-hi), sinó en la usabilitat i l'accessibilitat (més del 15% asseguren que els dispositius TIC que utilitzen habitualment no s'adapten a les seves necessitats i gairebé el 40% asseguren que hi ha funcionalitats de l'ordinador o del telèfon intel·ligent a les quals no poden accedir perquè el dispositiu no s'hi adapta).

La bretxa digital té un impacte especial sobre les persones amb discapacitat, tenint en compte que la tecnologia podria incrementar la seva autonomia i perquè també es tradueix en menys oportunitats d'ús i aprofitament de les TIC.

De fet, més del 15% de persones amb discapacitat asseguren que els dispositius TIC que utilitzen no s'adapten a les seves necessitats, i gairebé el 40% no poden accedir a algunes de les funcionalitats que ofereixen.

Paradoxalment, la tecnologia i l'entorn digital tenen un fort potencial entre els infants i adolescents amb discapacitat, com a via d'accés a drets que, altrament, en l'entorn físic poden veure's encara molt limitats.

D'acord amb les dades publicades l'any 2022 pel Departament de Drets Socials, arreu de Catalunya hi ha 634 recursos de criança positiva.

Ja abans de la pandèmia, el Síndic de Greuges havia assenyalat que amb l'esclat de l'era digital les diferències socioeconòmiques de les famílies podien suposar una nova font de desigualtat entre els infants i adolescents pel que fa a l'accés a dispositius, connectivitat, i també alfabetització i capacitat per a l'ús saludable i segur d'internet.

Ara bé, durant el confinament, en què el curs escolar es va seguir principalment per via telemàtica, la bretxa digital preexistent va resultar especialment discriminatòria per al col·lectiu d'alumnat que, per raons socioeconòmiques, podia tenir més problemes de connectivitat i de provisió d'equips adequats.

Alhora, durant la situació de confinament, a la manca o la dificultat de provisió tècnica de mitjans, s'hi havia d'afegir la dificultat que suposava per a alguns estudiants disposar d'un espai adequat al domicili, amb les condicions adequades per a la concentració i l'aprenentatge, per poder seguir les connexions i les classes en línia.

A aquesta situació circumstancial obligada per la pandèmia, que va posar de manifest la problemàtica existent de bretxa digital entre infants i adolescents, s'hi ha d'afegir la diferència estructural pel que fa a l'entorn i l'acompanyament a l'infant i adolescent per part de les famílies en funció de l'estrat social i cultural al qual pertanyen, que ja suposa una desigualtat en les oportunitats educatives de l'alumne.

El Síndic de Greuges va demanar que s'adoptessin mesures de provisió d'equipament digital per garantir que l'alumnat pogués accedir al curs i seguir-lo de forma telemàtica sense discriminació, i que s'oferís un acompanyament personalitzat a l'alumnat amb més dificultats d'escolarització.

El Departament d'Educació i les administracions locals van fer un esforç extraordinari per intentar distribuir dispositius electrònics a l'alumnat que no tenia ordinador o connectivitat per efecte de la bretxa digital durant el confinament, tot i que no van poder facilitar-ne a la totalitat de l'alumnat que es trobava en aquesta situació.

Arran d'aquesta situació extraordinària es va aprovar també a mitjan juliol de 2020 una inversió de de 184,8 milions d'euros fins al 2025 per al Pla

d'educació digital a Catalunya (106 milions d'euros per al curs 2020/2021), que incorporava el Projecte estratègic per l'acceleració de la transformació digital dels centres educatius de Catalunya i l'abordatge de la bretxa digital. Aquest projecte preveu l'adquisició d'un volum estimat de 300.000 dispositius portàtils per a l'alumnat dels centres, a partir de tercer de l'ESO fins a l'educació postobligatòria, amb un finançament de 99,7 milions d'euros, i també la distribució de 110.000 paquets de connectivitat per a l'alumnat vulnerable de totes les etapes, amb una inversió de 31,7 milions d'euros.

També preveu la instal·lació de xarxes LAN-WIFI a 1.230 centres educatius públics que encara no en tenen, la qual cosa suposa una inversió total de 23,5 milions d'euros que permetria als centres tenir connexions simultànies de diferents dispositius. Això els dotaria d'una capacitat suficient per fer pràctiques col·laboratives i utilitzar eines telemàtiques de comunicació i altres usos que requereixin una connexió generalitzada i permanent de dispositius dins dels centres educatius. El projecte preveu, a més, l'adquisició de fins a 85.000 dispositius addicionals per al professorat, amb una inversió de 29 milions d'euros.

La bretxa digital té un impacte especial sobre les persones amb discapacitat, tot i que paradoxalment els dispositius tecnològics són un potencial per a la seva autonomia.

En finalitzar el curs 2022/2023 està previst facilitar dispositius al 60% restant d'alumnes, els de 1r i 2n d'ESO, amb la qual cosa tots els alumnes de centres públics des de 5è de primària fins a 2n de batxillerat en disposaran, segons la informació facilitada pel Departament. Quedarà per acabar de definir el model de dotació dels cicles formatius, atès que tenen unes característiques específiques.

Malgrat els esforços que s'han fet, és cert que les dificultats que ja s'havien detectat abans de la pandèmia i que no només tenen a veure amb l'accés a infraestructura i equipament digital sinó també amb les dificultats d'acompanyament a l'escolaritat, persisteixen, i afecten fortament l'equitat.

L'escola és un factor de reequilibri necessari de les desigualtats estructurals exposades, i en aquest sentit el Síndic de Greuges, mitjançant el Pacte contra la segregació escolar, entre d'altres, intenta combatre l'escolarització desequilibrada perquè els infants i adolescents més desafavorits puguin tenir accés a entorns escolars amb capitals socials i culturals més favorables. Amb aquesta finalitat, cal que els centres educatius també incloguin formació específica sobre consum crític i responsable d'internet i les xarxes socials.

Els programes d'acompanyament a la parentalitat i de capacitatció de famílies i professionals en l'entorn digital són eines que es poden aplicar a tota la població però que cal adreçar especialment als entorns més vulnerables.

- Cal garantir l'**accés de tots els infants i adolescents a dispositius electrònics i a connexió digital** per poder fer efectius drets com el dret a l'educació en condicions d'equitat.
- Cal que **centres educatius i ajuntaments es coordinin** per detectar les mancances dels nuclis familiars amb més dificultats per poder donar-hi solució mitjançant partides pressupostàries destinades a aquesta finalitat.
- Cal que els serveis d'atenció primària, els serveis socials, els serveis educatius i els serveis de salut assegurin que s'inclou l'**alfabetització i la capacitatció en l'entorn digital** com a recurs de criança positiva i acompanyament a la parentalitat des de la primera infància, especialment en les famílies més vulnerables.
- Cal que els **centres educatius** incloguin en el **currículum programes de capacitatció i formació** adreçats als nuclis familiars i també als infants i adolescents.
- Cal **adaptar les eines digitals** a les necessitats de les persones que tinguin qualsevol tipus de **discapacitat** per facilitar-los-en l'ús i garantir-ne la inclusió digital.

2. Discriminació per raó de gènere

Com es perpetuen a les xarxes els rols sexistes del patriarcat

Internet no és aliè al model patriarcal ni als rols de gènere existents a la vida real, a la vida fora de línia. La vida i la identitat digital dels infants i adolescents cada vegada té més pes, i el que es projecta i consumeix en els mitjans digitals es reflecteix en el que succeeix després en l'espai físic i en les relacions presencials, i a la inversa.

Així, internet, les xarxes socials i les aplicacions digitals no són la causa del sexisme a la nostra societat i especialment entre la població infantil i adolescent, però sí que en el món digital sovint es perpetuen i s'alimenten algunes de les manifestacions d'aquest sexisme i els estereotips de gènere existents, especialment nocius en una etapa de formació, desenvolupament i consolidació de valors com és la infància i l'adolescència.

L'anomenada *bretxa digital de gènere* engloba diferències en l'accés a les noves tecnologies, que en el cas de la població infantil i adolescent a Catalunya no són significatives; diferències en la intensitat i en les pautes d'ús, que estan connectades a la formació i a les habilitats; i, finalment, diferències en l'aprofitament de les aplicacions més innovadores i en els entorns en què es dissenyen i construeixen les aplicacions tecnològiques. Amb relació a aquest últim aspecte, les dones segueixen molt allunyades dels homes en l'àmbit de la creació i el disseny tecnològics.⁵

Pel que fa a les diferències en l'aprofitament de les aplicacions, hi ha diversos estudis que avalen la pervivència de diferències en funció del gènere en l'ús de les tecnologies entre nois i noies, tant pel que fa a habilitats com a interessos.⁶

Així, s'associa majoritàriament als nois el consum de videojocs, que sovint refermen actituds sexistes i associades a l'estereotip de gènere masculí basat en la competició i la violència. Són jocs que, alhora, situen els nois en una millor posició pel que fa a habilitats tècniques i informàtiques, que poden repercutir en la seva projecció professional futura i retroalimentar la prevalença masculina en posicions tècniques i qualificades, de control dins la societat de la informació.

⁵ "Els estereotips socials i la bretxa digital de gènere". Dones en Xarxa "¿Marca el género la diferencia?" Telos (fundaciontelefonica.com)

"Explorando la brecha digital de género entre los y las adolescentes de ocho países de Europa, Latinoamérica y de Australia". Centre de Recerca en Informació, Comunicació i Cultura (CRICC). Universitat de Barcelona

⁶ "Un estudio analiza la transmisión del sexismo y el machismo en el ámbito digital entre adolescentes" (euskadi.eus)

Al mateix temps, el contingut d'alguns d'aquests videojocs, adreçats majoritàriament a públic masculí, projecta una imatge denigrada de la dona, a banda que és anecdòtica la presència de personatges femenins protagonistes als videojocs. Sovint, la dona hi apareix com una figura desvalguda o dependent atesa la seva indefensió, innocència o incapacitat per resoldre els seus problemes, una figura a qui el personatge protagonista masculí ha de “salvar”. El fet que el nombre de dones que es dediquen al disseny i a la creació de videojocs sigui una minoria dificulta incorporar la visió femenina en una indústria que ja és líder al mercat global de l'entreteniment.

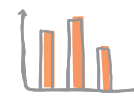
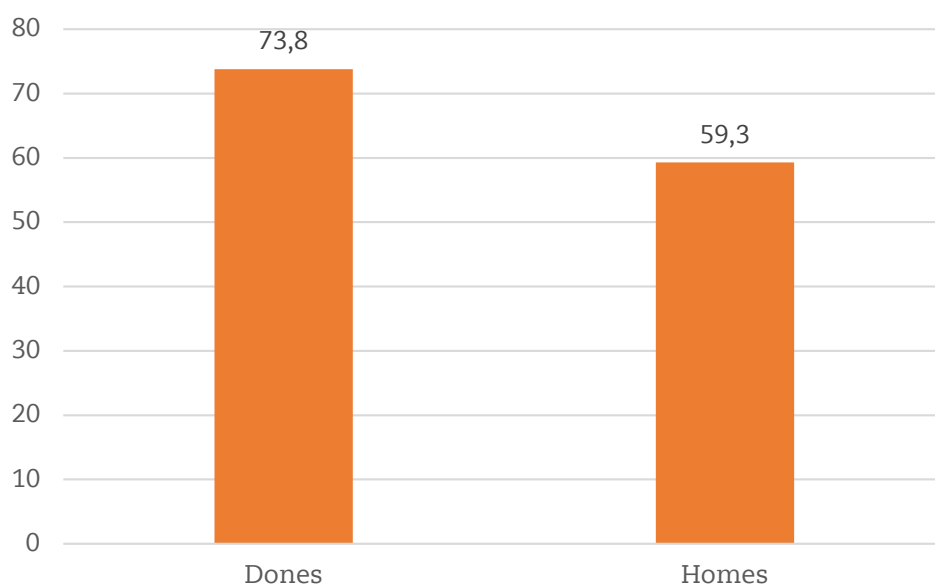
D A internet es perpetuen i s'alimenten algunes de les manifestacions del sexisme i els estereotips de gènere existents.

Segons un estudi sobre gènere i jocs en línia,⁷ el 73,8% de les dones afirmen conèixer videojocs sexistes, mentre que només el 59,3% dels homes afirmen detectar sexisme en els videojocs. Gairebé la meitat de les persones enquestades detecten cosificació sexual de les dones (hipersexualització, fragmentació del físic, dones com a objecte sexual, vestimenta sexista, sons amb contingut sexual), i el 30% detecten violència explícita contra les dones (observació d'escenes de prostitució, submissió, tortures, violacions, assassinats, maltractament o insults, assetjament, esclavisme, etc.).

⁷ Santana Rodríguez, Nira. “Género, gamers y videojuegos. Una aproximación desde el enfoque de género al consumo de videojuegos y la situación de las jugadoras en el sector”, per a la Càtedra Telefónica de la Universitat de Las Palmas de Gran Canaria, promogut amb la col·laboració de Fundació CajaCanarias i La Caixa, el Vicerectorat de Cultura i Societat de la ULPGC i la Unitat d'Igualtat de la ULPGC.

Gràfic 2. Percentatge de persones que reconeixen sexisme en els videojocs

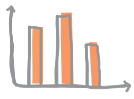
Font: "Género, gamers y videojuegos. Una aproximación desde el enfoque de género, al consumo de videojuegos y la situación de las jugadoras en el sector". Nira Santana Rodríguez.

Cal afegir que sovint els videojocs, especialment els gratuïts, fan servir sistemes de recompensa que funcionen de manera similar a altres substàncies addictives, que han portat l'Organització Mundial de la Salut (OMS) a incloure el trastorn per videojoc dins el manual CIM-11 (Classificació Internacional de Malalties, 11a revisió, ICD-11 en anglès). Com en el consum de tòxics i conductes addictives, també en l'addició al joc hi ha una prevalença masculina, perquè alguns dels factors de risc i protecció van associats també a la construcció tradicional dels gèneres masculí i femení. Així, el fet de competir, guanyar diners, adquirir poder i assumir conductes de risc i perill, que situen l'home en una aparent rol de valentia o superioritat, han predisposat tradicionalment més els nois al consum de tòxics, al joc, i també a les addiccions que hi estan relacionades.

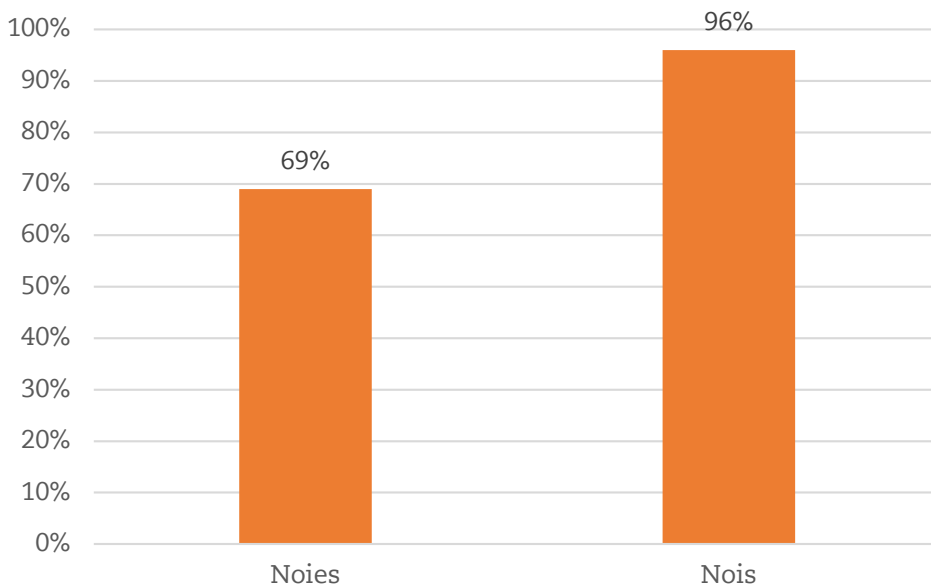
Així, la majoria d'estudis reporten el gènere com a factor relacionat amb un risc superior de desenvolupar un trastorn per l'ús de videojocs, per bé que l'ús compulsiu de la xarxa en general afecta tant dones com homes. En el cas dels videojocs, el 96% del nois hi han jugat l'últim any, percentatge que disminueix al 69% en el cas de les noies. Pel que fa als jocs en línia de pagament, l'any 2018 un 17,4% dels nois de catorze a divuit anys afirmaven haver-ne fet ús, davant un 3,6% de noies.⁸

⁸ Segons l'Informe d'addiccions comportamentals de l'Observatori Espanyol de les Drogues i les Addiccions (OEDA, 2019), elaborat a partir de les dades de l'enquesta ESTUDES, en el cas del videojocs el 96% del nois hi han jugat l'últim any, percentatge que disminueix al 69% en el cas de les noies. Informe Joc d'apostes, videojocs i internet: trastorns i ús excessiu, de l'Agència de Salut Pública de Barcelona.

Gràfic 3. Percentatge d'adolescents que han jugat a videojocs el darrer any (2018)

Font: Addiccions Comportamentals de l'Observatori Espanyol de les Drogues i les Addiccions (OEDA, 2019).

Pels mateixos motius anteriors però associats al prototip de gènere femení, més relacionat amb la construcció d'una imatge desitjable, amb una actitud passiva, complaent i comunicativa, en el cas de les noies hi ha més prevalença de l'ús de les xarxes socials i les eines que faciliten la comunicació interpersonal que en els nois. En aquests entorns hi ha una hegemonia pel que fa als cànons d'imatge i es fomenta la hipersexualització i la cosificació de la dona. Les dones són especialment vulnerables a patir problemes d'autoestima i d'autoimatge i els trastorns que en poden derivar, com ara els trastorns alimentaris.

Els centres de salut mental ambulatoria van atendre 3.208 persones amb trastorns de conducta alimentària (TCA) el 2020, però només durant el primer semestre del 2021 aquesta xifra va ser de 3.194, gairebé el mateix volum que durant tot l'any anterior. De cada deu persones afectades, nou són dones, i la immensa majoria tenen entre dotze i vint-i-tres anys.

Cada vegada, però, hi ha més nois afectats per la pressió que exerceixen les xarxes socials en la necessitat de complir els cànons de bellesa, i que sovint queden invisibilitzats perquè pateixen un doble estigma, el que acompanya la salut mental i el que està relacionat amb l'estereotip de gènere.

Sense anar més lluny, segons l'informe publicat al mitjà nord-americà *The Wall Street Journal* el 14 de setembre de 2021, un estudi intern de responsables de Facebook havia demostrat que la plataforma Instagram, molt utilitzada pels adolescents, resultava perjudicial per a l'autoimatge corporal i el benestar de

les noies. En concret s'indicava que el 32% de les noies adolescents afirmaven sentir-se pitjor amb el seu cos després d'utilitzar Instagram. Val a dir que la companyia va voler matisar dies després el contingut dels informes interns al Congrés dels Estats Units. Posteriorment, un altre estudi, *Social Media Fails Women*, elaborat per l'associació feminista Ultraviolet en col·laboració amb l'Institute for Strategic Dialogue, conclouïa que Instagram és la xarxa social que més promou el discurs misogin i racista a la xarxa. L'entitat va decidir enviar una carta a tots els directors executius de les grans plataformes per demanar-los accions fermes per defensar els grups discriminats i vulnerables.

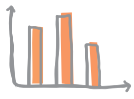
L'escola i el lleure educatiu tenen un paper cabdal en la construcció de la identitat dels infants i adolescents.

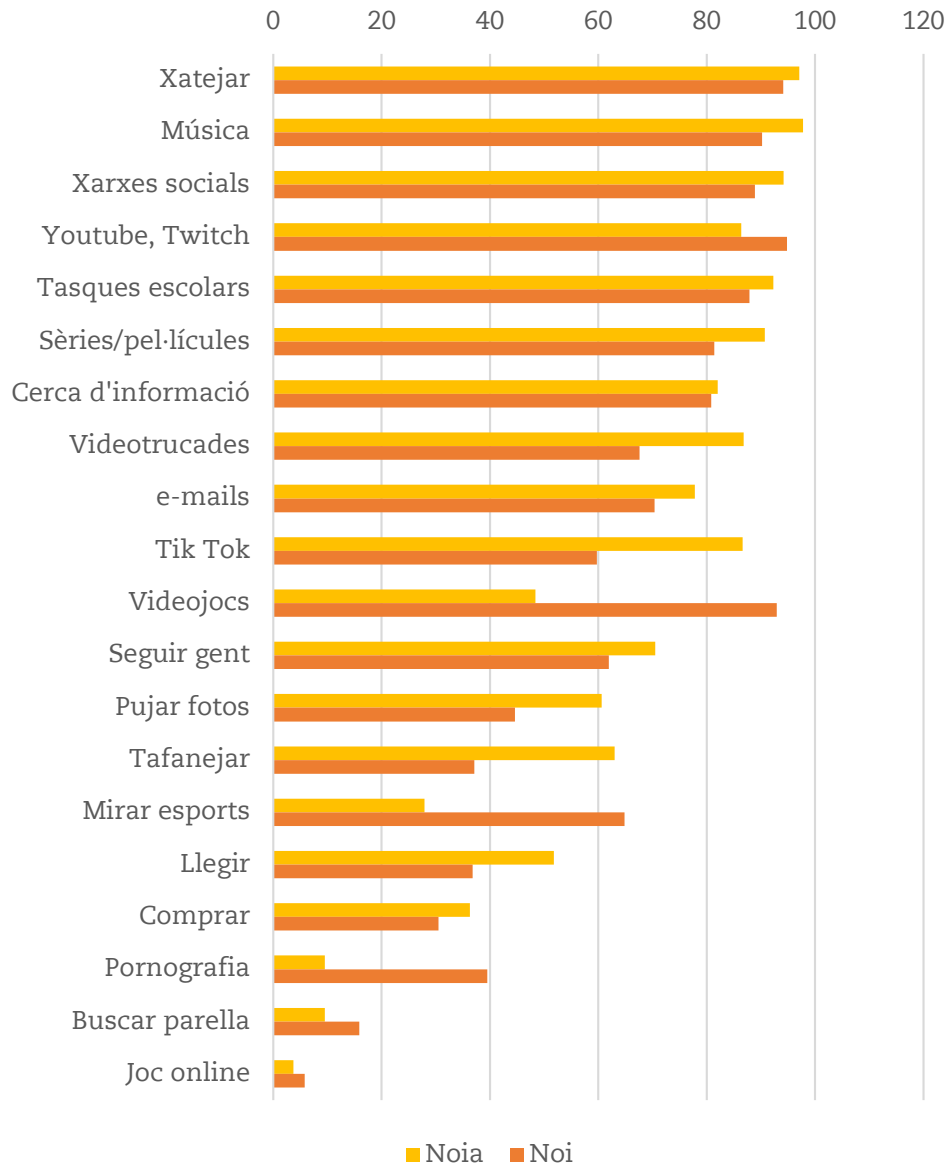
És fonamental la formació dels professionals que intervenen en l'àmbit educatiu en perspectiva de gènere.

Amb relació a la construcció de l'autoimatge a través de les xarxes, una de les eines usades per a l'edició de fotos i vídeos és la realitat augmentada. Aquesta eina permet combinar elements reals i virtuals (per exemple, motius animals o altres elements accessoris) que permeten jugar amb les imatges, generalment amb el rostre. Això pot suposar problemes derivats dels desajustos amb la imatge corporal, sobretot perquè, més enllà del joc que n'inspira inicialment l'ús, les principals xarxes socials ofereixen multitud de filtres que poden alterar la pròpia percepció i generar dismòrfia. La identificació amb una imatge irreal del propi cos o rostre, sovint idealitzada segons uns models estètics canònics discriminatoris per raó de gènere i origen, pot afectar la representació d'un mateix i la relació amb els altres, i pot tenir un impacte important en nenes i adolescents, més subjectes als estereotips de bellesa femenina.

Millorar el color de la pell, treure taques i cicatrius, empetitir el nas, canviar el color dels ulls o blanquejar la dentadura són accions que poden contribuir a fomentar conductes obsessives i exigents amb relació a l'aspecte físic, que poden derivar fàcilment en trastorns d'alimentació, la tercera malaltia més freqüent en joves, que afecta més de 400.000 persones a Espanya, la gran majoria dones, i que s'inicia cada vegada en una edat més primerenca.

Gràfic 4. Activitats a internet per gènere (2020/2021)

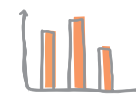

Font: Estudio sobre el impacto de la tecnología en la adolescencia. UNICEF.

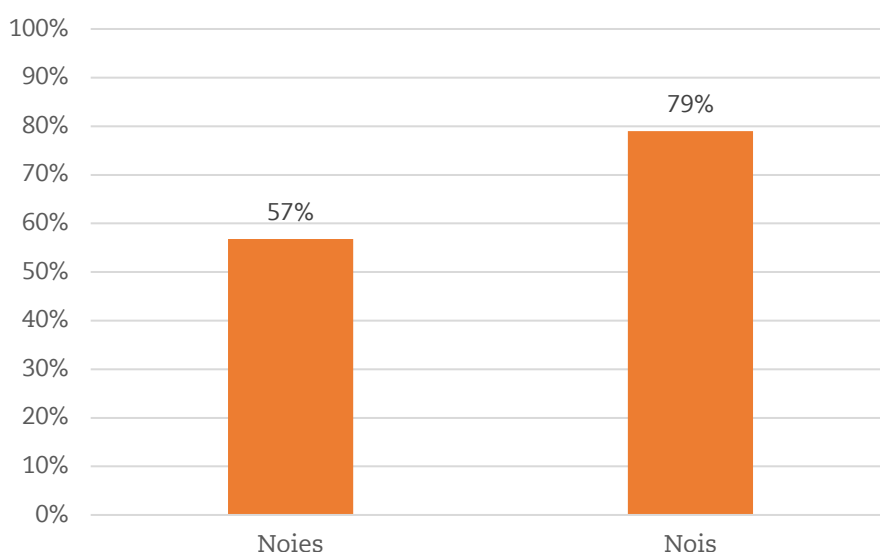
Un altre àmbit de consum en què es perpetuen els rols de gènere i l'anomenada masculinitat tòxica, és el consum de la pornografia entre la població infantil i adolescent. A banda d'incloure continguts no adequats que sovint supleixen les mancances en educació afectivosexual entre la població adolescent i jove, en aquests continguts hi ha un marcat biaix de gènere.⁹

⁹ El consum freqüent de pornografia és més elevat entre els nois (79%) que entre les noies (56,8%). Segons l'informe *(Des)informació sexual: pornografia i adolescència*, elaborat per Save the Children el 2020, i segons una investigació feta als Estats Units (Owens, Behun, Manning, Reid, 2012), l'exposició a material pornogràfic en edats prematures és causa i conseqüència de la creença que la dona és un objecte sexual. "La nova pornografia modifica les relacions de joves i adolescents". Faros HSJBCN.

Gràfic 5. Consum de pornografia per sexe (2020)

Font: (Des)informació sexual: pornografia i adolescència. *Save the Children*. 2020.

L'informe 128/2020 del Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC) publicat el mes d'octubre de 2020, que duu per títol *L'accés a les persones menors d'edat a continguts de pornografia a internet*, reafirmava que alguns continguts audiovisuals consultats a internet ofereixen vídeos acompanyats d'elements que trameten un relat que normalitza la desigualtat i els actes de violència masclista.¹⁰ També l'estudi recent d'UNICEF esmentat més amunt sobre tecnologia identifica situacions de risc diferents en funció del gènere. Les noies són objecte de proposicions sexuals per part d'adults molt més freqüentment que els nois.

Finalment, un estudi recent de l'entitat *Save the Children*, titulat *No es amor*, detectava que un dels factors de risc de la violència de gènere present en les relacions afectivosexuals entre els adolescents és l'ús de la tecnologia.¹¹

En definitiva, són moltes les evidències que indiquen que el consum d'internet i les xarxes socials, lluny de contribuir a construir una visió més igualitària, consolida i potencia els estereotips i rols de gènere tradicionals i genera desigualtat i discriminació per raó de gènere.

¹⁰ ACORD 93/2020, de 29 d'octubre, del Ple del Consell de l'Audiovisual de Catalunya, d'aprovació de l'Informe 128/2020, de l'Àrea de Continguts, de 26 d'octubre, *L'accés de les persones menors d'edat a continguts de pornografia a internet*.

¹¹ Segons aquest estudi, la tecnologia situa les adolescents en situacions de més vulnerabilitat davant de tot tipus de violències, ja que comparteixen sovint informació personal, localització, vídeos i fotos amb informació sensible. D'altra banda, l'ús d'internet permet que el control a la víctima es faci a distància i de manera constant en el temps. Les xarxes permeten també que l'agressor pugui assetjar i controlar la víctima després de finalitzar la relació, i condicionar-ne el trencament mitjançant el xantatge amb el material de què disposa.

La normativa existent, la Llei 17/2015, de 21 de juliol, d'igualtat efectiva de dones i homes, i la Llei 17/2020, de 22 de desembre, del dret a les dones a erradicar la violència masclista, ja recull l'obligació dels poders públics d'emprendre les accions necessàries per sensibilitzar i informar la població i també per exigir a les plataformes i companyies creadores i distribuïdores d'aplicacions, videojocs i altres continguts digitals, la importància de no transmetre estereotips sexistes i de combatre la violència digital i les conseqüències que aquests rols de gènere tenen en la construcció de la identitat.¹²

D La indústria tecnològica és la més important en termes econòmics i en exercici de poder al món actual i la dirigeixen principalment homes.

Així que sí que s'ha exigit en l'àmbit del consum, per exemple en la comercialització de jocs i joguines en campanyes com la de Nadal i Reis, la perspectiva de gènere no s'ha inclòs en el consum de productes audiovisuals i a internet mitjançant els mecanismes de què actualment disposa l'Administració. Certament, en el cas del consum digital hi ha limitacions d'atribucions competencials atesa la deslocalització d'algunes empreses, que en altres àmbits no es produeixen.

No obstant això, i més enllà de la via coercitiva o sancionadora, l'escola i el lleure educatiu tenen un paper cabdal en la construcció de la identitat dels infants i adolescents, i en aquest sentit és fonamental potenciar la formació dels professionals que intervenen en l'àmbit educatiu en perspectiva de gènere.

A Catalunya es detecta una gran manca de dones a les empreses tecnològiques, on només un 8% ocupen posicions tècniques i especialitzades.

¹² La disposició adicional tretzena de la Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista, amb relació al conveni amb les plataformes intermediàries d'Internet disposa: "El Govern, amb la participació i intervenció del Consell de l'Audivisual de Catalunya en tot allò que afecti els serveis de comunicació audiovisual i les plataformes d'intercanvi de vídeos, ha d'impulsar un conveni amb les principals plataformes intermediàries d'Internet per a establir un vincle permanent entre el Departament d'Interior, l'Institut Català de les Dones i altres organismes pertinents per a treballar en l'establiment de criteris i mecanismes àgils i urgents de denúncia i retirada de continguts relacionats amb la violència masclista digital, l'hostilitat i les discriminacions envers les dones, i el discurs d'incitació a l'odi, i també mecanismes àgils i urgents de protecció i de justícia restauradora per a les víctimes de violència digital. El Consell Nacional de les Dones de Catalunya ha d'ésser consultat per a l'establiment d'aquests criteris."

Finalment, cal evidenciar que la primera manifestació de la discriminació per raó de gènere en aquest àmbit s'inicia en la bretxa de gènere que hi ha en els llocs de direcció i gestió dins de les empreses tecnològiques, i en els llocs que ocupen les persones que dissenyen i implementen els productes. Cal recordar que la indústria tecnològica és la més important en termes econòmics i en exercici de poder dins el món actual, amb la qual cosa es perpetuen els rols de poder associats al gènere masculí.

- ❑ Cal promoure de manera coordinada **entre sector públic i privat** un missatge de reforç de la igualtat de gènere i l'eliminació de rols sexistes, amb la participació d'*influencers* i altres actors que produeixin continguts audiovisuals amb fort impacte entre la població infantil i adolescent i utilitzant el seu canal de consum habitual.
- ❑ Cal **fomentar i incentivar les carreres de l'àmbit tecnològic entre les noies** des de les etapes d'educació infantil, difonent perfils de dones emprenedores en aquest àmbit, de manera que es permeti incrementar la **diversitat i la inclusivitat en els videojocs, les aplicacions i les xarxes socials**.
- ❑ Cal desenvolupar accions per aplicar les modificacions introduïdes per la Llei 17/2020, de 22 de desembre, del dret de les dones a erradicar la violència masclista, en concret amb relació a la violència digital.
- ❑ Cal impulsar un **conveni amb les principals plataformes intermediàries d'internet** per treballar criteris i mecanismes àgils i urgents de denúncia i retirada de continguts relacionats amb la violència masclista digital, i també articular mecanismes àgils i urgents de protecció i de justícia restaurativa per a les víctimes de violència digital, tal com disposa la Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista.
- ❑ Cal vetllar perquè s'impulsi l'eliminació d'estereotips de gènere i perquè es promoguin entorns i relats no sexistes en els **videojocs i altres aplicacions i xarxes socials**, com passa amb el sector de les joguines i en aplicació de la Llei 17/2015, de 21 de juliol, d'igualtat efectiva de dones i homes.
- ❑ Cal regular l'ús d'**eines d'edició** de fotografies i vídeos en aplicacions adreçades a adolescents menors d'edat, atesos els efectes nocius que produeixen, i promoure **campanyes** sobre les conseqüències potencialment perjudicials per a l'autoestima i la salut que té l'ús de filtres i de realitat augmentada en l'edició de fotografies i vídeos que s'exposin a internet.

3. El racisme i la racialització a les xarxes

Una manifestació del discurs d'odi a internet i a les xarxes socials

Tal com succeeix amb la major part de problemes que ens trobem a internet, el racisme i la xenofòbia existeixen primer a la vida fora de línia dels infants i adolescents.

La institució del Síndic de Greuges ha denunciat també que el racisme i la xenofòbia entre infants i adolescents estan sovint invisibilitzats i fins i tot “normalitzats”, i que segueixen presents en l'àmbit educatiu, en el sistema de protecció i en l'oci nocturn, entre d'altres. En les seves resolucions, el Síndic de Greuges destaca que la manca de formació específica en discriminació de raça i igualtat pot resultar una barrera important per detectar i combatre el racisme i la discriminació, la qual cosa deixa l'alumnat racialitzat en situació de vulnerabilitat i sense la protecció necessària. El Síndic ha demanat a l'Administració que doti el personal educatiu, i també els professionals del sistema de protecció i els agents que participen en la gestió i la supervisió dels locals d'oci nocturn, de la formació i les eines necessàries per poder fomentar la igualtat racial.

Tot i que en els últims anys el nombre de delictes racistes denunciats s'ha incrementat, encara avui entre el 80% i el 90% romanen invisibles. Així mateix, en l'àmbit institucional (polític, policial, judicial, etc.) hi ha una manca de capacitat i voluntat per identificar les causes estructurals i les motivacions racistes que conformen la base de moltes d'aquestes pràctiques delictives.

El racisme i la xenofòbia entre infants i adolescents estan invisibilitzats i fins i tot “normalitzats”, i són presents també també a les xarxes.

La sensibilització de la societat respecte de la necessitat de combatre la pervivència de comportaments i discursos que alimenten el racisme i altres tipus de discriminacions a col·lectius minoritaris entre els infants i els joves és més necessària que mai.

Un 12% dels delictes per odi o discriminació l'any 2020 es van cometre a través d'internet o les xarxes socials, i 27 van tenir com a víctimes infants i adolescents.

Les xarxes socials imprimeixen noves formes de comunicar-se i relacionar-se, i també de construir el concepte d'identitat i alteritat, necessàries per entendre els mecanismes que articulen el discurs de l'odi i la discriminació de col·lectius dins de l'estructura social hegemònica. L'antropologia social ha estudiat com les lògiques de funcionament dels comportaments socials són particulars en el ciberespai i com, per tant, modifiquen també el funcionament del racisme. Així mateix, el racisme en si també ha evolucionat, i ha adquirit una articulació més subtil no basada únicament en l'aspecte racial biològic sinó que incorpora també característiques i criteris culturals, que ha passat a denominar-se *racialització* o *racisme cultural*, de vegades més difícil de visibilitzar perquè no és tan evident com ho era el racisme clàssic basat en factors purament biològics.¹³

Cal sensibilitzar la societat sobre la necessitat de combatre discursos que alimenten el racisme i altres discriminacions a col·lectius minoritaris.

En realitat, els processos i els resultats de tots aquests fenòmens són iguals: l'exclusió, la marginació, la discriminació i la deshumanització, a més de la categorització i la jerarquització entre col·lectius socials per part d'un grup dominant respecte d'un altre que no té la possibilitat de canviar de grup per factors deterministes, es produeixen tant en el racisme clàssic basat en factors biològics com en el racisme cultural, i tant en l'espai físic com en el virtual.

Ara bé, hi ha particularitats de la construcció de la identitat i l'alteritat a l'espai virtual que fan que les lògiques de funcionament del racisme que es basen en aquesta construcció social variïn: la simplificació de la identitat que imposa la limitació tècnica dels suports; la possibilitat de "crear" diverses identitats més o menys fidels a la realitat de l'esfera fora de línia, la qual cosa permet crear identitats múltiples i identitats "a la carta" en funció dels canons i els paràmetres dominants, i la difuminació de l'aspecte físic i el cos en l'àmbit digital, que és modelable també, per sota del valor de la dimensió lingüística, que adquireix molt més pes quan la identitat basada en l'aspecte és variable.

Així mateix, l'anomenat *discurs de l'odi a internet*, que inclou el racisme com a manifestació, abasta també un conjunt de particularitats diferents del discurs de l'odi en l'espai físic, que val la pena remarcar i que ha donat lloc a encunyar el terme *ciberodi*.¹⁴

¹³ "Jóvenes, redes sociales virtuales y nuevas lógicas de funcionamiento del racismo: etnografía virtual sobre representaciones y discursos de alteridad e identidad". Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud.

¹⁴ El discurs de l'odi a les xarxes socials: un estat de la qüestió. Àrea de Drets de Ciutadania, Cultura, Participació i Transparència. Ajuntament de Barcelona.

En primer lloc, la sobreabundància comunicativa que suposa la comunicació de missatges per internet converteix en públics missatges que abans podien quedar relegats a l'àmbit privat, amb un enorme potencial d'audiència. L'efecte multiplicador de les xarxes socials dona lloc al que metafòricament s'expressa com a *viralització*.

La permanència dels continguts, la itinerància de les plataformes, l'anonimat i la transnacionalitat que implica l'espai virtual poden augmentar el dany potencial d'un determinat fet comunicatiu, dificultar que pugui ser perseguit i donar al perpetrador una sensació d'impunitat. A més, la falsa percepció que el que succeeix a internet no és real sinó virtual (dualisme digital) actua com a efecte desinhibidor, juntament amb la immediatesa, contrària a la moderació i la prudència.

Hi ha també un fenomen específic a les xarxes que és la presència de perfils o usuaris anomenats *influencers*, que, de manera semblant al que serien els líders d'opinió, poden generar tendències i comportaments, especialment entre els més joves. Entre aquests *influencers*, hi ha una tipologia de perfils que es denominen *haters* o *trols*. Es tracta de perfils d'usuaris que es dediquen obsessivament a atacar i agredir verbalment individus o col·lectius que menystenen pel seu origen ètnic, la seva ideologia, la seva orientació... Bona part del fenomen narcisista i sàdic del troleig es produeix per la simple intenció de divertir-se, provocant altres usuaris de les xarxes socials, amb l'excusa d'un pretès sentit de l'humor, sense consciència del dany que es produeix, mentre que hi ha un altre sector d'usuaris que expressen vertaderes opinions a través d'aquests mecanismes.

La presència de persones racialitzades i, en general, de col·lectius minoritaris o minoritzats en llocs de poder és una mancança sistèmica.

Aquestes dinàmiques comporten una potenciació i ampliació del discurs racista i sovint una reversió del concepte. Així, trobem a internet un racisme clàssic biologicista que aparentment havia quedat relegat ja del discurs públic i privat en la major part de l'esfera física de la nostra societat. Encara és objecte de recerca social fins a quin punt es retroalimenten i potencien els fenòmens en l'espai físic i l'espai virtual. **Si és cert que efectivament les dinàmiques del món en línia tenen una incidència clara en la realitat de construcció social fora de línia, la intervenció social i socioeducativa des del punt de vista de l'antropologia social és més necessària que mai per combatre els discursos d'odi i l'avenç del racisme en les seves diferents formes a les**

societats multiculturals contemporànies, i especialment entre la població més jove.¹⁵ La facilitat de crear perfils i de treballar amb les eines que ofereix internet permet, a més, una intervenció més efectiva des d'aquest punt de vista per part d'aquestes disciplines.

Les administracions i l'entitat SOS Racisme han emprès accions utilitzant internet i per combatre els ciberatacs i la instigació a l'odi mitjançant les xarxes socials.

L'organització Rights International Spain denuncia l'ús d'algoritmes i intel·ligència artificial per a la perfilació racial. Així mateix, denuncia la manca de participació de persones racialitzades i migrants en fòrums en què es debat sobre les conseqüències de l'aplicació d'eines d'intel·ligència artificial.

Iniciatives com Ciberrespect, nascuda de les organitzacions impulsores de l'Observatori Proxi i un projecte pioner per combatre l'impacte del discurs de l'odi a la xarxa, ajuden a conscienciar de la necessitat de construir un discurs alternatiu. És l'anomenat *ciberactivisme*.¹⁶

Igual que passa amb l'escassa presència de les dones en llocs de decisió, disseny i implementació de productes audiovisuals i direcció d'empreses tecnològiques, també la presència de persones racialitzades i en general de col·lectius minoritaris o minoritzats en llocs de poder és una mancança sistèmica. En aquest sentit, cal esmerçar esforços per potenciar carreres que permetin a les minories ocupar llocs de decisió i poder en el sector.

També s'ha de fomentar i incentivar la presència d'infants i adolescents racialitzats i pertanyents a minories en entorns positius i d'empoderament. Pel que fa a la sensibilització i a l'educació inclusiva, el Departament d'Educació disposa de diferents eines i serveis enfocats a aportar elements de lluita contra situacions de discriminació i violència a les aules (protocol de prevenció, detecció i intervenció davant l'assetjament i el ciberassetjament entre iguals, protocol contra conductes d'odi i discriminació, protocol de prevenció, detecció i intervenció davant l'assetjament escolar a persones LGBTI, protocol per a l'acompanyament de l'alumnat transgènere, programes de mediació escolar i intercultural), però cal que aquestes eines siguin realment conegudes pel professorat i siguin aplicades de manera efectiva en benefici dels infants.

La majoria de situacions de racisme en l'àmbit educatiu queden invisibilitzades perquè no es denuncien. Malauradament, excepte en comptades ocasions, les persones menors d'edat afectades per discriminació racial, probablement per por o per manca de consciència de drets, no denuncien el que està passant,

¹⁵ Investigació sobre racisme.

¹⁶ "CibeRespect: ciberactivisme contra el discurs d'odi a Internet". Ajuntament de Barcelona.

ni busquen el suport dels adults, ni tampoc ho fan les seves famílies. I aquest fet contribueix a augmentar la dificultat de detectar l'assetjament i/o la discriminació racials.

D'acord amb les dades fetes públiques pels Mossos d'Esquadra, l'any 2020, any marcat per la pandèmia, es van comptabilitzar només vint-i-set delictes o infraccions per delictes d'odi o discriminació per ètnia, origen nacional i/o racial de víctimes infants i adolescents menors d'edat. Malgrat això, el racisme continua sent la primera causa de delictes d'odi a Catalunya.

Són diverses les manifestacions del racisme estructural que perviuen en la nostra societat. La narrativa de l'odi i la discriminació que alimenta alguns mitjans de comunicació i les xarxes socials dificulten la visibilització de pràctiques discriminatòries en entorns informals, com ara l'oci nocturn.

La intervenció social i socioeducativa és més necessària que mai per combatre els discursos d'odi i l'avenç del racisme en les seves diferents formes a les societats multiculturals contemporànies.

El Síndic de Greuges, en les seves actuacions per combatre les pràctiques d'identificació policial discriminatòries, combatre la racialització en l'oci nocturn i revisar els instruments per combatre el racisme a les escoles, ha posat de manifest que la promoció de l'educació intercultural i el missatge de tolerància zero són crucials per combatre un fenomen persistent.

- Cal estudiar com funcionen les lògiques del racisme i altres tipus de discriminació a col·lectius minoritaris en les societats actuals i a través de les xarxes socials, especialment entre la població infantil i juvenil, a fi de construir una espècie d'**etnografia virtual** que permeti detectar i visibilitzar les noves formes de xenofòbia.
- Cal formar i sensibilitzar sobre les repercussions socials i polítiques que genera el **discurs de l'odi** mitjançant **campanyes adreçades a la població infantil i juvenil** i mitjançant els mecanismes de comunicació i difusió de continguts naturals d'aquest segment poblacional en un llenguatge que infants i joves sentin com a propi.
- Cal incloure infants i adolescents racialitzats en totes les actuacions que s'emprenquin per fomentar el discurs alternatiu o **el ciberactivisme** en aquest àmbit.
- S'ha de potenciar la **sensibilització** respecte de totes les **formes d'assetjament i violència** que es poden detectar a les xarxes socials per poder difondre canals per denunciar pràctiques entre iguals.

4. Els infants i adolescents sotmesos als interessos econòmics de les grans corporacions tecnològiques

Infants i adolescents com a clients i consumidors d'especial protecció

La utilització d'infants i adolescents i els seus interessos per al foment del consum de determinats productes amb el consegüent benefici econòmic empresarial no és nova ni exclusiva de l'àmbit digital. Les campanyes publicitàries televisives en horari infantil, el marxandatge a les portes de les escoles o les imatges de personatges coneguts de dibuixos animats als envasos de llaminadures i cereals edulcorats i poc saludables són alguns exemples de com els infants, des de ben petits, són utilitzats com a consumidors potencials per interessos econòmics.

Hi ha diversa normativa que regula i delimita la possibilitat d'anunciar i consumir productes que poden resultar clarament nocius i tòxics per a la salut i el desenvolupament dels infants i adolescents en mitjans de comunicació i en horaris en què aquests hi poden tenir accés. Els capítols IX i X de la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, relatius a publicitat i mitjans de comunicació social i espectacles i consum de productes i serveis, i també la Llei de comunicació audiovisual, el Codi de consum i altra normativa sectorial, exigeixen a l'Administració un control i una supervisió per protegir els infants i adolescents com a col·lectius consumidors amb necessitats i característiques específiques que requereixen una protecció i una defensa especials.

Tot i això, aquesta regulació i la seva aplicació és més difícil de controlar quan el mitjà emprat per anunciar i consumir és internet.

Un estudi recent de la Universitat Internacional de La Rioja va concloure que els infants i adolescents menors d'edat estan exposats a 14 minuts de publicitat per cada hora d'ús d'internet.¹⁷ Aquesta publicitat, a més, cada vegada és més difícil d'identificar, ja que apareix camuflada i es consumeix com a forma d'entreteniment, amb la qual cosa s'inhibeix la capacitat crítica que es genera en el consumidor quan percep que se li intenta vendre un determinat producte, sobretot en un consumidor naturalment acrític i innocent com és l'infant.

Així, en l'informe del Consell de l'Audiovisual de Catalunya, CAC 35/2019, que duu per títol *Presència de continguts publicitaris en canals de youtubers*

¹⁷ "Los menores están expuestos a 14 minutos de publicidad por cada hora de uso de internet". *Diario de Navarra*

infantils i adolescents, s'analitza aquest fenomen amb profunditat i es conclou que es tracta d'un conjunt de comunicacions comercials que, per la forma de presentació amb una clara prominència, la manca d'una identificació entenedora i el context d'emissió, creen confusió en l'audiència respecte del seu caràcter publicitari i esdevenen publicitat encoberta, que aprofita, a més, la inexperiència i la credulitat d'infants i adolescents.¹⁸

A banda del foment del consumisme i el model actual en què està basat el sistema econòmic capitalista en què estem immersos a través del bombardeig continuat a què s'exposa l'infant i adolescent, cal analitzar també l'ús que es fa dels perfils dels infants i adolescents segons el seu consum a la xarxa mitjançant l'aplicació d'eines d'intel·ligència artificial i els coneguts algorismes, per poder aplicar amb més efectivitat comercial la publicitat de determinats productes i serveis que van destinats a aquest segment de població. Així mateix, cal analitzar l'ètica de l'ús ulterior que es pot fer de les dades d'aquests infants i adolescents amb finalitat econòmica i de segmentació del mercat.¹⁹

La utilització d'infants i adolescents per fomentar el consum de determinats productes, que poden ser nocius o poc saludables, no és exclusiva de l'àmbit digital.

La limitació de la capacitat d'obrar d'un infant o adolescent establerta en el Codi civil pretén protegir-lo, atesa la vulnerabilitat que li comporta la manca de maduresa per raó de la seva edat, mentre que faculta els titulars de la pàtria potestat de l'infant a vetllar per la protecció dels seus drets i interessos i els exigeix que ho facin.²⁰ Així mateix, la Llei orgànica de protecció de dades preveu que a partir dels catorze anys el consentiment per al tractament de dades personals el puguin donar tant l'adolescent com els seus progenitors o representants legals. Dit això, res no impedeix que els progenitors o representants legals del menor més gran de catorze anys també exerceixin aquests drets sense l'autorització del menor. Això sens perjudici que, en determinades ocasions, l'interès superior del menor pugui fonamentar la limitació de l'exercici dels drets d'autodeterminació informativa per part dels titulars de la potestat parental. El Reglament general de protecció de

¹⁸ Informe 35/2019 del Consell de l'Audiovisual de Catalunya. *Presència de continguts publicitaris en canals de youtubers infantils i adolescents*. Informe 122/2020 del Consell de l'Audiovisual de Catalunya. *Presència de publicitat en el contingut dels vídeos generats per tiktokers*.

¹⁹ "¿Son libres los menores en la era digital?" Abogacía Española

²⁰ "Compras por internet por menores de edad. ¿Se cumple la legislación?" Abogacía Española

dades permet així als diferents estats membres que fixin el límit entre els tretze i els setze anys, també amb la finalitat de protegir l'infant dels interessos del mercat.²¹

Ara bé, malgrat que la intel·ligència artificial cada vegada és més avançada i sofisticada i és molt efectiva per als objectius en què s'empra, les persones, incloses les famílies i els infants, són utilitzades per algoritmes opacs amb un clar impacte en els drets, i les administracions i els agents socials no són capaços de combatre'ls efectivament. Hi ha iniciatives, com l'Observatori d'Algoritmes amb Impacte Social, de la Fundació Eticas, que pretenen desemmascarar aquests mecanismes i exigir una ètica en el seu funcionament, també i especialment quan els utilitzen els poders públics.

La normativa que protegeix els infants i adolescents del comerç electrònic és limitada i en gran part relegada a l'autoregulació i als codis de conducta dels operadors econòmics i professionals.

Caldria exigir també a les corporacions que operen a internet que facin ús dels mecanismes d'intel·ligència artificial que tenen a l'abast per protegir els infants i adolescents de l'accés i el consum de determinats recursos, productes i serveis no adequats a la seva edat, i que, per contra s'utilitzen per perfilar els serveis i els productes que se'ls segueixen oferint.

En aquest sentit, Facebook va anunciar el propassat estiu l'ús de la intel·ligència artificial per identificar l'edat real dels usuaris a través de la xarxa social però també de comptes vinculats, incloses aplicacions (sovint es falseja l'edat per esquivar l'edat mínima de tretze anys exigida). La intel·ligència artificial també es pretén aplicar a Instagram. S'ha anunciat que a partir del mes de març vinent Instagram disposarà d'un sistema de control parental que permetrà veure quant de temps els infants passen a la xarxa social i establir límits temporals diaris, i que enviarà notificacions a les persones usuàries perquè facin una pausa. També s'ha indicat que es permetrà més fàcilment als adolescents esborrar les publicacions, els comentaris i els "m'agrada". A

²¹ "Redes sociales y menores: ¿cuál es la edad mínima?". Blog Educación y Bienestar digital (gaptain.com)

partir del 2022, l'empresa s'ha compromès a vetar els adults que no siguin seguits per menors d'edat a l'hora d'enviar-los missatges privats, i tampoc no podran etiquetar-los ni citar-los.²² Totes aquestes mesures, juntament amb la suspensió del projecte de llançament d'un Instagram especial per a menors de tretze anys, responen al procés de rendiment de comptes que la companyia fa davant del Sots-comitè de Protecció al Consumidor del Senat dels Estats Units.²³

Aquest és un exemple de com la pressió del consumidor i el control parlamentari poden forçar les corporacions que controlen l'ús d'internet i les xarxes social a emprendre mesures de protecció envers el consum dels infants i adolescents.

Un altre exemple de responsabilitat social corporativa el veiem en la iniciativa endegada per Apple d'incorporar una eina que permeti detectar contingut sexual que involucri infants a través dels seus productes. Aquesta iniciativa, que es va presentar el mes d'agost de 2021, va ser paralitzada per les crítiques rebudes respecte de l'atemptat als protocols de privacitat i seguretats existents.

Finalment, el dia 11 de desembre de 2021, Apple va anunciar una nova actualització del programari que permetrà activar un control parental per detectar imatges inapropiades que arribin al dispositiu d'un infant o adolescent menor d'edat, les mostrarà borroses i advertirà l'usuari que el contingut està fora dels límits permesos, però el xifratge quedarà protegit, de manera que no incompleixi els criteris de seguretat i privacitat que havien estat qüestionats amb la mesura anterior.²⁴

Les mesures que s'apliquen per regular i restringir continguts sempre han generat oposició per considerar que ataquen la llibertat d'expressió i els principis fundadors d'internet. Entitats com Tracking Global Online Censorship pretenen oferir recursos per conèixer les polítiques i les pràctiques de moderació de continguts i censura de les plataformes. S'ha denunciat el contingut dels filtres i les seves conseqüències, que poden arribar a resultar absurdes, com el flagrant cas de la censura per part de Facebook dels pits de l'obra de Delacroix *La llibertat guiant el poble*. Malgrat tot, amb la millora de les eines tecnològiques i assumint els possibles errors, cal avançar en un equilibri entre la protecció de drets i la llibertat d'expressió en l'esfera en

²² "Instagram incorporará a partir de marzo control parental y recordatorios para descansar". *El País*.

²³ "Facebook suspende el lanzamiento de un Instagram para menores de 13 años". *Expansion*

²⁴ "Apple se actualiza: ahora protege a niños de imágenes inapropiadas". *Merca20*.

línia, com succeeix en l'esfera fora de línia, especialment en el cas d'infants i adolescents.

Tot i això, la normativa que protegeix el col·lectiu d'infants i adolescents del comerç electrònic en sentit ampli és limitada, i en gran part està relegada a l'autoregulació i als codis de conducta dels operadors econòmics i professionals, que no són prou efectius per si sols i que generen, a més, competència deslleial respecte al comerç no electrònic, molt més regulat i supervisat.²⁵

Tant és així que recentment, després de constatar la ineficàcia del codi PAOS d'autoregulació de la publicitat d'aliments i begudes adreçada a menors, signat per diverses empreses del sector, el Ministeri de Consum ha anunciat una llei que prohibirà la publicitat adreçada a infants i adolescents menors de setze anys de productes ensucrats com ara galetes, gelats, brioixeria, suc i begudes energètiques, entre d'altres, en tots els mitjans de comunicació tradicionals i virtuals, incloses les xarxes socials a què puguin tenir accés els menors de setze anys.²⁶

Les empreses i la indústria publicitària poden tenir un paper clau a l'hora de fomentar hàbits saludables en el consum dels infants i adolescents.

L'OMS alerta sobre els efectes perjudicials per a la salut del consum excessiu de sucre lliure, que hauria de ser per sota del 10% de la ingesta calòrica total.²⁷ El consum de sucres i la taxa d'obesitat infantil tornen a mostrar un fort biaix de classe. Segons l'*Estudi sobre alimentació, activitat física, desenvolupament infantil i obesitat a Espanya*, elaborat el 2019 pel Ministeri de Consum, hi ha un 23,2% d'infants obesos entre famílies amb rendes inferiors a 18.000 euros bruts anuals, mentre que aquesta xifra es redueix fins a l'11,9% en les famílies amb rendes superiors a 30.000 euros bruts anuals. L'Enquesta de Salut de

²⁵ López Jiménez, David. *La protección de los menores de edad en internet: el código español PAOS en materia de alimentación como paradigma de buenas prácticas*. "Suspensión en protección a la infancia para las grandes empresas". *Business Insider España*

²⁶ "Garzón ultima una restricción de la publicidad de comida basura similar a la de las apuestas". *El Periódico de España*

²⁷ Azúcar libre – sinAzucar.org. És considerat sucre lliure el sucre afegit als aliments pels fabricants, cuiners o consumidors, i el que es presenta de forma natural a la mel, als suc de fruita i als xarops, però no els sucres presents a les fruites i a les verdures fresques senceres.

Catalunya de l'any 2018 ja reflectia que el 35,6% dels infants de sis a dotze anys tenen excés de pes i constatava que la prevalença de l'obesitat és més elevada en les classes més desfavorides.²⁸

Així les empreses del sector privat i la indústria publicitària poden tenir un paper clau a l'hora de fomentar hàbits saludables en el consum dels infants i adolescents o, per contra, poden abusar de la seva vulnerabilitat per enriquir-se, tot contravenint els seus drets i interessos.

La institució del Síndic de Greuges s'ha pronunciat respecte de la necessitat de protegir els infants dels interessos corporatius especialment en l'entorn educatiu. En aquest sentit ha alertat dels riscos que pot suposar la compilació de dades personals que fan els centres educatius a través de l'ús d'eines com Google Suite for Education (Gsuite) i Google Cloud Platform per a la seguretat de professorat i alumnat, que s'exposen a la utilització de la seva informació per a la personalització, perfilació i fidelització amb finalitats lucratives privades.

L'any 2018 l'Agència Espanyola de Protecció de Dades (AEPD) va publicar un informe sobre l'ús per part de professors i alumnes d'aplicacions que emmagatzemen dades en núvol amb sistemes aliens a les plataformes educatives, en què es reconeixia el risc específic d'aquest tipus de serveis. A la *Guia de centres educatius* publicada també per l'AEPD, l'Agència assenyala que els centres poden permetre la utilització d'eines d'emmagatzematge en núvol diferents de les plataformes educatives pròpies o de l'Administració educativa, si es pot garantir que el servei triat reuneix les garanties previstes en la normativa de protecció de dades.

L'Administració educativa ha de garantir que tots els centres educatius compleixen els requisits de seguretat establerts per a les empreses que ofereixen solucions tecnològiques específiques per a l'àmbit educatiu. Més enllà d'això, cal repensar quina posició adopta l'Administració pública respecte del conflicte d'interessos que suposa contractar la prestació d'un servei educatiu a una corporació tecnològica amb finalitats lucratives i de posicionament de mercat.

²⁸ Tarbal, Arian. *L'obesitat Infantil: una epidèmia mundial*.

- Cal establir una **regulació contundent del mercat de dades i de les empreses** que operen en l'entorn digital per preservar els drets dels consumidors, especialment els dels infants i adolescents, i aplicar mesures sancionadores que obliguin a complir-la.
- Cal exigir a les corporacions que operen a internet **que facin ús dels avenços en intel·ligència artificial** i altres recursos que tenen a l'abast per avançar en el mercat digital i evitar que infants i adolescents puguin accedir a determinats recursos, productes i serveis no adequats a la seva edat i consumir-los.
- Cal regular la **transparència de la gestió dels prestadors de serveis digitals** sobre el contingut que transporta la seva xarxa, de manera que es puguin avaluar les mesures preses pels proveïdors i evitar que es puguin utilitzar els sistemes d'algoritme de recomanació de vídeos i altres continguts de les plataformes per a menors d'edat per anunciar i oferir continguts adreçats a persones majors d'edat que siguin nocius i fins i tot prohibits.
- Cal garantir que la **normativa de protecció dels consumidors infantils i adolescents en l'àmbit de la publicitat i el comerç electrònic s'aplica de manera estricta i efectiva, ampliant si escau l'abast de productes i serveis que es consideren nocius i perjudicials**, de la mateixa manera que es fa en la publicitat i en el comerç tradicionals, mitjançant les **sancions** que corresponguin.
- Cal regular sistemes d'autenticació que permetin **acreditar l'edat de l'usuari** d'una plataforma o aplicació digital, d'un joc, etc. per mitjà de DNI o certificat digital. Cal aplicar sancions a les operadores d'internet que no validin les persones usuàries en funció de l'edat.
- Cal reprendre el treball de **modificació del Codi de consum** per incorporar-hi mecanismes de protecció de la infància i la joventut en les relacions de consum a través de plataformes digitals i mercats en línia, especialment en matèria de joc i publicitat. També cal activar l'actuació de la **Inspecció de consum** per combatre les pràctiques considerades il·lícites des de la perspectiva del consum i tenint en compte la normativa actual.
- Cal que les institucions i els governs fomentin i regulin el sector de manera que es pugui assegurar que les diferents aplicacions disposen d'**eines efectives de control parental**, i que alhora arbitrin mecanismes per **alertar els usuaris de continguts i usos inadequats** i aconseguir una experiència de navegació més beneficiosa.
- Cal que les administracions treballin amb les **empreses del sector** per aconseguir més **corresponsabilitat** en la protecció dels drets dels infants i la capacitat en l'educació digital de les famílies.

5. Continguts nocius per a la salut dels infants i adolescents

Pàgines que fomenten hàbits no saludables, minen l'autoestima i promouen trastorns conductuals

El dret al màxim nivell de salut possible i el dret al desenvolupament integral dels infants i adolescents estan especialment exposats davant de possibles vulneracions quan es navega per internet.

Algunes de les actuacions que el Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC) ha dut a terme en el seu àmbit de competència demostren l'existència de continguts i webs que promouen i inciten conductes de risc en persones que ja estan predisposades a patir problemes de salut mental.

Pel que fa a la incitació al suïcidi, el CAC va retirar quatre continguts i se'n van modificar dos més. En aquests darrers, s'hi va fer incloure un advertiment i es va obligar els usuaris a registrar-se per evitar que hi accedissin menors d'edat.²⁹ Alguns dels continguts detectats es van traslladar a la Fiscalia perquè es consideren susceptibles d'un delicte tipificat en els articles 143.1 i 147 del Codi penal. Es difonen de manera reiterada fantasies suïcides que s'associen amb valors positius o romàntics com la pau, el descans, la valentia o la felicitat. Sovint s'hi mostren, a més, imatges explícites i reals de persones mortes per suïcidi, algunes de les quals són infants i adolescents menors d'edat. Així mateix, en molts dels continguts s'hi detallen els sistemes considerats ràpids i indolors per cometre suïcidi, es faciliten referències de medicaments concrets i es donen pautes i consells per acabar amb la pròpia vida de forma eficaç.

Internet i les xarxes socials poden actuar com un espai que facilita la creació de comunitats de persones que afirmen tenir un mateix objectiu comú, per exemple en l'àmbit dels paràmetres estètics del cos, i que es reconeixen en les seves experiències vitals (la lluita contra el desig de menjar, el vòmit, l'ocultació del trastorn) mitjançant un llenguatge propi.

D'aquesta manera, els continguts analitzats i les vies utilitzades per difondre'ls –les xarxes socials, principalment– poden actuar com a espais de referència que impulsen conductes imitatives de pràctiques contràries a la salut, a partir de la creació de comunitats virtuals.

En aquest sentit es reclama que els proveïdors de serveis, les plataformes d'intercanvi de vídeos i les xarxes socials disposin de mecanismes de

²⁹ Anàlisi de la presència de continguts proanorèxia i probulímia a internet. Consell de l'Audiovisual de Catalunya. Juliol de 2015.

Anàlisi de la presència a internet de continguts de risc en relació amb la mort per suïcidi. Consell de l'Audiovisual de Catalunya. Abril de 2017.

Anàlisi de la presència de continguts proanorèxia i probulímia a internet. Consell de l'Audiovisual de Catalunya. Juny de 2017.

protecció eficaços per evitar aquests continguts, i que quan es facin cerques de paraules clau que impliquin risc, s'ofereixi informació d'ajuda.

Així mateix, el CAC alerta que molts d'aquests continguts estan passant a les pàgines tancades i privades de les plataformes d'internet i de les xarxes. Per a les persones en un estat de vulnerabilitat, ja sigui per l'edat, principalment l'adolescència, o per certes circumstàncies vitals, internet pot esdevenir una font d'informació amb un efecte molt negatiu i de risc vital. Aquests continguts són accessibles sense haver-se de registrar prèviament i sense que es verifiqui la majoria d'edat de la persona usuària.

Les rutines de navegació pròpies d'internet (fragmentada i amb accessos múltiples) fan que aquests elements, mitjançant els suggeriments que generen els mateixos cercadors, es juxtaposin per construir un discurs que, per a les persones i els col·lectius vulnerables, esdevé de risc.

Alguns continguts i webs promouen i inciten conductes de risc en persones que ja estan predisposades a patir problemes de salut mental.

Conscient d'aquesta situació, el legislador va preveure, mitjançant l'aprovació de la Llei 8/2021, de 4 de juny, la modificació del Codi penal i va introduir nous tipus penals en què la conducta prohibida consisteix en la distribució o difusió pública a través d'internet, del telèfon o de qualsevol altre dispositiu TIC de continguts que inciten al suïcidi, l'autolesió i el consum de productes, preparats o substàncies o la utilització de tècniques d'ingesta o eliminació de productes alimentaris que puguin ser susceptibles de generar un risc per a la salut.³⁰

A banda de les situacions d'especial risc i vulnerabilitat, els riscos per a la salut mental dels adolescents vinculats a l'ús d'internet i les xarxes socials són coneguts. Un recent article de la revista *Faros de Sant Joan de Déu* alertava de nou dels efectes negatius que algunes aplicacions tenen sobre el benestar i la salut mental de les persones usuàries. De fet, hi ha una relació entre l'estat emocional de l'infant o adolescent i la propensió que aquest desenvolupi conductes addictives i també que pateixi ciberassetjament.

En concret, segons un estudi de la Royal Society For Public Health, les taxes d'ansietat i depressió en els joves han augmentat en un 70%, i ells mateixos

³⁰ *Món Jurídic. Revista de l'Il·lustre Col·legi de l'Advocacia de Barcelona*. Núm. 328 (abril/maig 2020)

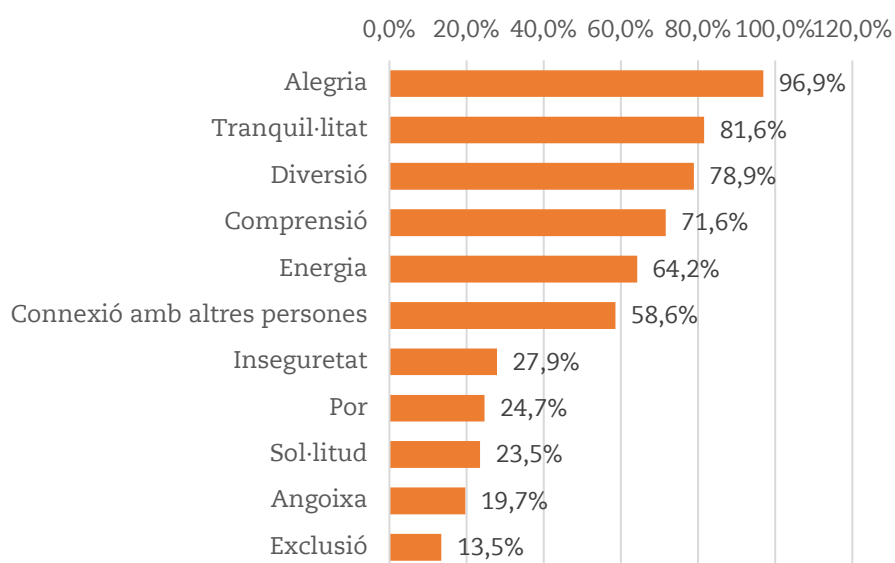
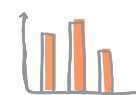
afirmen que l'ús de les xarxes socials ha fet que els seus sentiments d'ansietat empitjorin, ja que genera una necessitat de comparar-se i augmenta la baixa autoestima i la recerca del perfeccionisme.

Hi ha una evidència creixent que vincula l'ús de les xarxes socials i la depressió en els joves. L'ús de les xarxes socials durant més de dues hores al dia també ha estat de forma independent associada amb la mala autoapreciació de la salut mental, un augment dels nivells d'angoixa psicològica i la ideació suïcida. Aquest fenomen s'ha etiquetat fins i tot com a *depressió de Facebook*.

El terme FOMO (*Fear of Missing Out*) descriu una nova forma d'ansietat sorgida de la popularització del mòbil i les xarxes socials, una necessitat compulsiva d'estar connectats. És la preocupació que els esdeveniments socials, o de qualsevol altra mena, puguin tenir lloc sense que hi siguem presents per gaudir-ne. FOMO es caracteritza per la necessitat d'estar constantment connectat amb el que fan les altres persones, per no perdre's res.

D'altra banda, certament un dels motius principals per connectar-se és el nivell de dopamina que genera internet i els seus usos, especialment en els adolescents. Un percentatge molt important dels joves enquestats per UNICEF indiquen que internet els produeix principalment emocions positives, alegria, tranquil·litat, plaer, diversió, comprensió i suport. Aquests són els sentiments i les emocions que cerquen especialment les persones amb més dificultat d'obtenir aquestes emocions per altres vies, i que després poden quedar més fàcilment enganxades, com succeeix també en l'ús de

Gràfic 6. Emocions percebudes a internet (2020/2021)

Font: UNICEF. Impacto de la tecnología en la adolescencia. Relaciones, riesgos y oportunidades.

substàncies psicoaddictives, i ser més vulnerables a patir els riscos descrits a què exposa el consum de la tecnologia.

Un altre fenomen que afecta la població infantil i adolescent respecte del qual s'ha alertat recentment a través dels mitjans de comunicació és la síndrome anomenada popularment Tiktok tic.

El mes d'agost de 2021, la psiquiatra alemanya Müller-Vahl va publicar un estudi a la revista acadèmica Oxford University Press en què identificava el que va qualificar com a brot d'una nova malaltia sociogènica massiva induïda per les xarxes socials, que es manifesta de manera similar a la síndrome de Tourette, un trastorn genètic del sistema nerviós que pot generar tics, moviments repetitius involuntaris i sons. A diferència de la síndrome de la Tourette, però, el Tiktok tic apareix de forma sobtada. Segons la psiquiatra, alguns joves que acudien a la seva consulta no presentaven una síndrome de Tourette franca, sinó que havien desenvolupat el nou trastorn després de veure contingut creat a Youtube sobre la síndrome de Tourette que va generar un efecte d'imitació i contagi a escala mundial. Els vídeos amb contingut etiquetat com a #tourettes tenen al voltant de 5.000 milions de visites. Aquest trastorn s'associa també, de nou, amb adolescents que prèviament han estat diagnosticats amb ansietat o depressió, i cal remarcar la major predisposició entre el col·lectiu vulnerable a patir trastorns de salut mental. A l'Hospital de Sant Joan de Déu, per exemple, s'han referenciat fins ara deu casos d'aquest nou trastorn des de l'inici de la pandèmia.

Els riscos per a la salut mental dels adolescents en l'ús d'internet i les xarxes socials van des de la depressió i l'addicció fins a problemàtiques relacionades amb el descans.

Per acabar, el son i la salut mental estan estretament lligats i són un element clau per al desenvolupament d'infants i adolescents, que requereixen al voltant d'una o dues hores més de son al dia que els adults. L'ús creixent de les xarxes socials té una associació significativa amb la mala qualitat del son en els joves. L'ús de llums LED abans d'anar a dormir pot interferir en els processos naturals del cervell que desencadenen sensacions de

somnolència i en l'alliberament de l'hormona de la son, la melatonina, tan necessària per al descans dels infants i adolescents.³¹

El Síndic de Greuges ha exigit en diverses ocasions la necessitat de cobrir les mancances detectades en l'atenció a la salut mental infantil i juvenil. En concret, ja va denunciar aquesta problemàtica en l'informe *El dret a la salut mental infantil i juvenil. Garanties en l'accés i l'atenció als centres residencials*, que va publicar i lliurar al Parlament el dia 15 de novembre de 2019, en què alertava de quatre grans problemes en la xarxa d'atenció de salut mental infantil i juvenil: les discriminacions per raons econòmiques en la garantia del dret a la salut mental; la insuficiència de recursos per atendre els problemes de salut mental, trastorns de conducta i addiccions dels adolescents; la manca de garanties en l'ingrés i de supervisió en la intervenció dels recursos residencials, i, finalment, l'ús disfuncional dels recursos del sistema de protecció per cobrir mancances de recursos de salut mental.

Arran de la situació de pandèmia el Síndic de Greuges s'ha fet ressò de l'augment de casos i de l'edat en què es manifesten alguns problemes greus de conducta i addiccions. Ha demanat que es prioritzi la prevenció i la promoció de la salut mental a través de programes de parentalitat positiva i de la intervenció familiar precoç, i també amb el reforç del programa "Salut i Escola" en escoles i instituts de secundària.

³¹ "Els riscos de les xarxes socials en la salut mental dels adolescents". *Faros HSJBCN*.

- ❑ Cal informar sobre **els delictes d'incitació al suïcidi, l'autolesió i el consum de productes que poden suposar un risc per a la salut** comesos en entorns digitals i previstos en el Codi penal i **promoure'n la denúncia**, i els organismes competents han d'avançar en la persecució d'aquests delictes.
- ❑ Cal aprofitar la potestat atorgada pel **Reial decret llei 14/2019**, de 31 d'octubre, que permet al govern **intervenir les xarxes socials i tallar comunicacions electròniques** sense autorització judicial, per intervenir les xarxes en cas que es detectin riscos per a la seguretat, la salut i la protecció de drets dels infants i adolescents.
- ❑ Cal que els proveïdors de serveis, les plataformes d'intercanvi de vídeos i les xarxes socials disposin de **mecanismes de protecció eficaços** per evitar que continguts clarament nocius i de promoció de pràctiques no saludables entre població especialment vulnerable puguin arribar a les persones usuàries.
- ❑ Cal garantir que quan es facin cerques de **paraules clau que impliquin risc**, s'activin missatges i enllaços que ofereixin informació d'ajuda i permetin fer un seguiment de la persona que ha fet la cerca.
- ❑ Cal **estudiar amb més profunditat** l'efecte que tenen en les emocions alguns continguts que apareixen a internet, especialment en la població infantil i adolescent, i també com afecten **els hàbits de consum en el son i la salut física i mental**, per poder facilitar informació i sensibilitzar sobre aquesta qüestió.
- ❑ Cal estudiar l'**afectació que té en la salut mental** l'exposició a les pantalles i a determinats continguts, xarxes socials i aplicacions, especialment en la població infantil i adolescent més susceptible de patir problemes de salut mental.

6. L'addició al joc

Les noves formes de joc i esbarjo dels infants i adolescents, el joc patològic i l'addició a les pantalles

El dret al descans, al joc i a les activitats d'esbarjo adequades a l'edat està expressament reconegut en l'article 31 de la Convenció sobre els drets de l'infant com a dret dels infants i adolescents.

En aquest sentit, internet i les noves tecnologies són actualment una de les activitats de lleure, joc i esbarjo més atractives per als infants i adolescents. No obstant això, alguns d'aquests jocs poden resultar molt addictius, i alguns estan especialment dissenyats perquè ho siguin, amb sistemes de recompensa i altres paranys, i específicament perquè ho siguin entre la població infantil i adolescent.

El consum de videojocs estimula l'alliberament de dopamina, l'hormona del plaer, de manera assimilada a altres drogues.³² En aquest sentit, **a banda de la predisposició més o menys elevada de cada infant o adolescent a desenvolupar una addicció, certament el disseny d'alguns dels jocs i les aplicacions que es popularitzen entre la població infantil està especialment pensat perquè generi addicció, segons els coneixements de què es disposa sobre aquesta qüestió en neurociència.**

És una nova forma de manipulació i abús de la vulnerabilitat natural dels cervells en desenvolupament dels infants i adolescents, i de la seva predisposició saludable al joc, per satisfer interessos corporatius i econòmics de les empreses de videojocs. D'aquesta manera es contravé el seu dret al descans, al joc saludable, a l'esbarjo, a la salut i al desenvolupament.

El joc en línia i les apostes esportives en línia atrauen joves amb un perfil sociodemogràfic diferent del jugador tradicional, amb estudis secundaris o universitaris i un nivell adquisitiu més elevat. Aquest tipus de joc està socialment acceptat, i la percepció del risc és inferior que en el joc de les cases d'apostes tradicionals. A més, és més anònim i està a l'abast de tothom, no cal que la persona es desplaci ni s'exposi a ser vista, i és més difícil de comprovar l'edat i la identitat del jugador i també sancionar l'empresa que no compleix la normativa que limita l'edat mínima permesa per accedir-hi.

L'OMS defineix el trastorn per joc d'apostes i el trastorn per videojocs com a síndromes clínicament significatius que es desenvolupen com a resultat

³² "Video Game Addiction and Emotional States: Possible Confusion Between Pleasure and Happiness?"

de comportaments repetitius en cerca de recompensa. Es considera una addicció quan el joc passa de ser un entreteniment a una necessitat i domina totes les facetes de la vida, s'utilitza per demanar diners, evadir-se, abandonar obligacions, mentir...

L'ús excessiu d'internet i del telèfon mòbil no estan reconeguts com a trastorns de salut mental per la falta d'evidència i consens per part de la comunitat científica, però sí que des de l'any 2018 l'OMS ha inclòs "els desordres en el joc" en la llista de problemes relacionats amb la salut mental. També la cinquena revisió del DSM-5, que és un dels principals manuals de diagnosi de trastorns mentals, considera "el trastorn de joc a internet" com un nou diagnòstic potencial que requereix més recerca.

A escala internacional, la prevalença en la població general és del 0,02% al 3,4% pel trastorn de joc d'apostes i del 0,6% al 50%, amb una mitjana de 5,5%, pel trastorn per videojocs. La prevalença en població adolescent és similar a la població general. A Espanya, el 0,5% de la població general presenta un possible trastorn per joc d'apostes, i el 6,1% dels joves de catorze a divuit anys, un possible trastorn per l'ús de videojocs. Ambdós trastorns són més prevalents en la població de gènere masculí. La prevalença d'un ús excessiu d'internet en la població general és del 0,8% al 26,7%. A Espanya és del 2,9% en població general i del 20% en adolescents. Els homes adults mostren un major ús excessiu d'internet, i en canvi en la població adolescent alguns estudis destaquen la major prevalença en noies. La prevalença d'un ús excessiu del telèfon mòbil a escala internacional és del 5% al 50%, i del 5,8% a Espanya. Les noies adolescents mostren un major ús excessiu d'aquest dispositiu.³³

L'Enquesta sobre alcohol i altres drogues, seguint l'Estratègia 2017-2024 del Pla nacional sobre drogues, incloïa per primera vegada l'any 2018 preguntes relacionades amb les addiccions de comportament com l'ús compulsiu d'internet i la ludopatia. La consideració d'ús adequat, intensiu i compulsiu en funció de les hores de consum de pantalla també ha anat variant al llarg del temps, a mesura que s'ha anat estenent l'ús de la tecnologia per a les tasques de la vida diària entre el conjunt de la població. De fet, durant el confinament i el tancament de centres educatius per la covid-19, el consum de tecnologia i l'exposició a pantalles i jocs ha augmentat fins al punt que els serveis de salut han alertat sobre aquest augment.³⁴

L'Agència de Salut Pública del Departament de Salut va elaborar el Qüestionari de salut en temps de confinament pel coronavirus, per avaluar

³³ Dades extretes de l'informe *Joc d'apostes, videojocs i internet: trastorns i ús excessiu*, de l'Agència de Salut Pública. 2020

³⁴ "El Clínic recomana prevenció davant l'augment de l'ús de pantalles entre menors i adolescents" (clinicbarcelona.org)

l'impacte del confinament en la població a Catalunya i poder planificar actuacions per combatre'n les conseqüències. En aquesta enquesta hi han participat 37.810 persones residents a Catalunya, més grans de quinze anys. Els resultats preliminars mostren un increment del joc en un 1% dels participants que ja jugaven abans del confinament. S'estan duent a terme anàlisis més exhaustives per poder conèixer millor els efectes del confinament en el joc amb diners, sobretot entre la població jove que no havia jugat abans del confinament.

Són diverses les notícies que apareixen sovint sobre addiccions d'adolescents a jocs, però recentment apareixia una notícia del primer cas d'hospitalització a Espanya. En aquest sentit, s'alerta que les caixes de recompenses, els anomenats *loot boxes* o mecanismes aleatoris de recompensa, que faciliten alguns jocs adreçats a població infantil i juvenil per fidelitzar-la a canvi de diners, suposen una normalització del consum compulsiu.

El consum de videojocs estimula l'alliberament de dopamina, l'hormona del plaer, de manera assimilada a altres drogues.

Així, un informe sobre les caixes de recompensa en infants i adolescents menors d'edat espanyols de la Universitat Internacional de La Rioja ha conclòs que un de cada tres menors d'edat (28,9%) ha comprat en els darrers dotze mesos caixes de recompensa, i que un 91% dels menors d'edat han adquirit aquests articles virtuals aleatoris amb el coneixement de la seva família. Un 5,5% van assegurar haver-se gastat més de 100 euros durant el darrer mes en aquest tipus de transaccions, i un 61,8% solen veure en plataformes com Youtube i Twitch vídeos on s'obren caixes de recompensa. S'aprecia que els infants que compren aquest tipus de productes de manera aleatòria presenten una prevalença més elevada, fins a quatre vegades més, de tenir problemes clínics amb relació als videojocs i les apostes per internet.

El Govern espanyol ha publicat un avantprojecte de llei que promet una regulació més estricta d'aquests productes, mentre que hi ha països com Bèlgica que n'han prohibit l'ús.³⁵ Un dels punts clau d'aquesta nova llei és que hi prohibirà l'accés a menors de divuit anys, exigint mecanismes d'acreditació de l'edat i l'establiment d'eines de control parental.

Els infants i adolescents són més vulnerables a algunes de les atraccions de la xarxa i als seus paranys, ja que el seu cervell s'està desenvolupant i es troba en

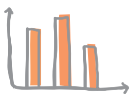
³⁵ Avantprojecte de llei pel qual es regulen els mecanismes aleatoris de recompensa associats a productes de programari interactiu d'oci

un moment d'exploració, confiança i obertura. Però hi ha infants i adolescents que són especialment vulnerables a patir problemes relacionats amb el mal ús d'internet, per raons neurobiològiques, individuals o psicosocials, o també perquè són més susceptibles a l'hora de sentir-se atrets pels mecanismes que utilitzen les xarxes socials i altres aplicacions, que s'aprofiten d'aquesta predisposició natural de l'infant.

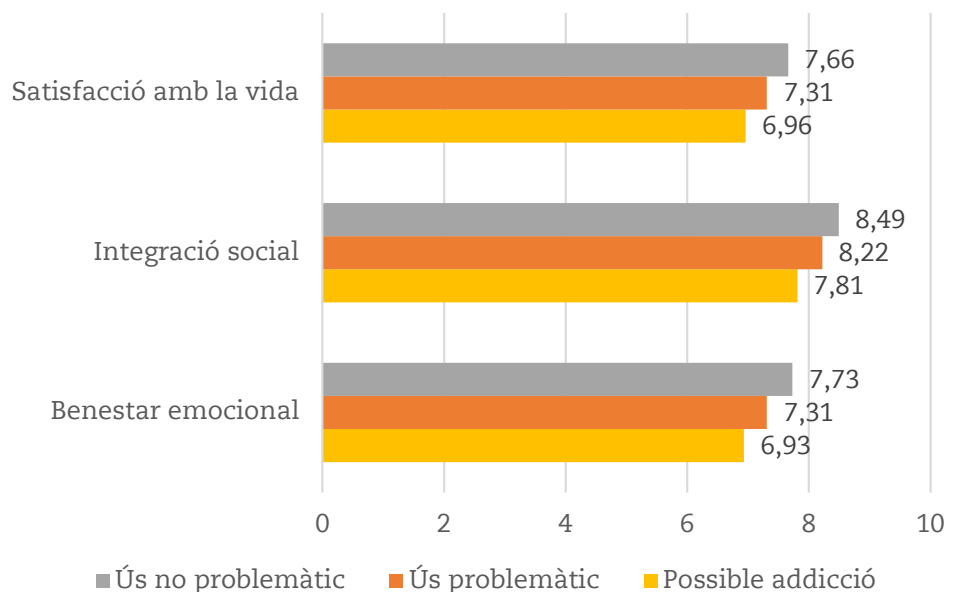
D'acord amb una enquesta feta a estudiants de catorze a divuit anys, ha augmentat el risc a patir un trastorn del comportament relacionat amb l'abús dels videojocs i l'ús compulsiu d'internet i del joc amb diners. L'abús dels videojocs és especialment rellevant en el cas dels nois, que van passar del 13% el 2018 al 15% actual. L'abús dels videojocs en el cas de les noies és força més baix (ha passat del 2,6% al 3%). En canvi, les noies fan un ús més compulsiu d'internet: xarxes socials, missatgeria instantània, sèries i pel·lícules en línia. Han passat del 27% el 2018 al 32% actualment, mentre que els percentatges per als nois han pujat un punt, i se situen actualment en el 22%.

Com succeeix amb altres tipus d'addiccions, els infants i adolescents amb aquesta addicció presenten:

- Irritabilitat i malestar quan no poden accedir a internet, estat que es coneix com a *abstinència*.
- Necessitat d'anar augmentant el temps de connexió per sentir-se satisfets, procés que es coneix com a *tolerància*.
- Dificultats per mantenir les activitats habituals, com ara relacions familiars, rendiment acadèmic i activitats lúdiques amb amics o esports.

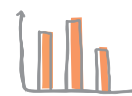
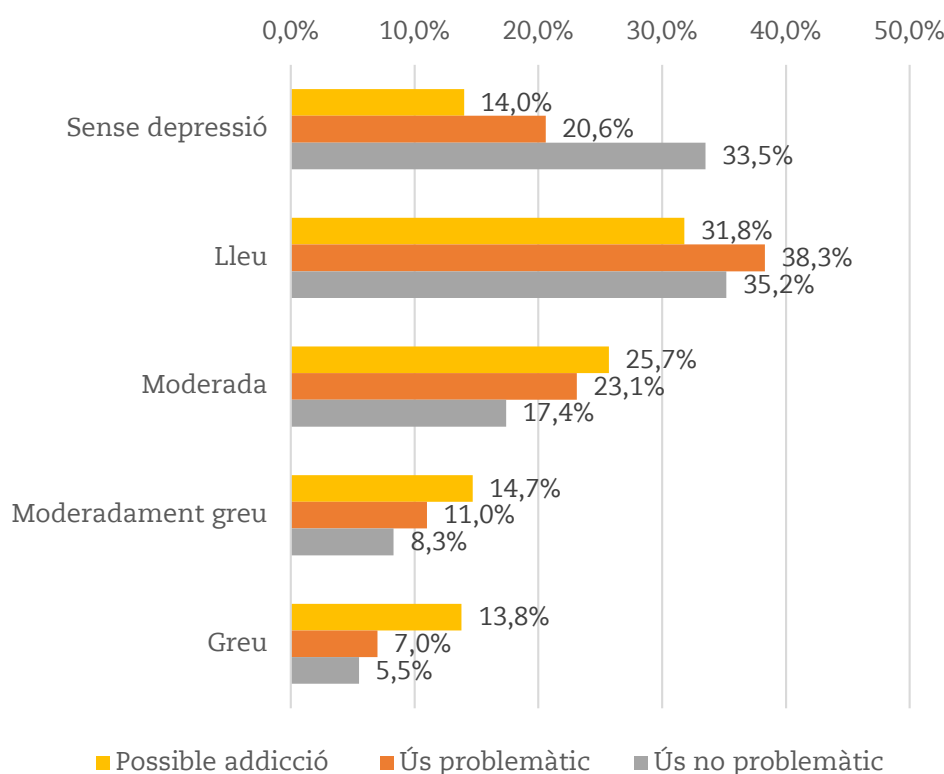

Gràfic 7. Possible impacte emocional de l'addicció als videojocs (2020/2021)

Font: Estudio sobre el impacto de la tecnología en la adolescencia. UNICEF

Gràfic 8. Possible impacte emocional de l'addicció als videojocs (2020/2021)

Font: Estudio sobre el impacto de la tecnología en la adolescencia. UNICEF

El tractament que indiquen els experts per controlar l'addicció a internet ha de ser de tipus integral, i cal valorar en primer lloc si hi ha alguna altra malaltia associada i tractar-la, ja que sovint l'ús patològic de les pantalles es manifesta en adolescents amb altres trastorns mentals previs o amb dificultats per controlar els impulsos en altres àmbits i que són més proclius a patir altres tipus d'addiccions. La família té un paper clau en la prevenció i també durant el tractament un cop es detecta aquesta addicció.

L'informe del CAC de 2020, *Anàlisi de la presència de continguts de promoció del joc i les apostes en línia*, d'altra banda, constata la necessitat de protegir els infants i adolescents de la publicitat i el consum dels jocs d'apostes en línia, a què accedeixen malgrat la regulació de l'accés i l'advertiment de la prohibició d'accés a menors de divuit anys. El CAC posava de manifest que el 55,4% dels anuncis de joc i apostes en línia s'emeten durant l'horari protegit en el cas de la televisió, 10 punts més que en l'informe anterior, d'un any abans. En el cas de la ràdio, la concentració d'anuncis de joc i apostes durant l'horari protegit era més elevada (80%). Pel que fa als continguts vinculats al joc i a les apostes que es podien trobar a la xarxa, la majoria són també de risc. El 70% dels resultats quan se'n fa una cerca neutra ("apuestas") a YouTube corresponen a vídeos que contenen elements de risc. Per contra, únicament el 14% són vídeos que posen l'accent en els aspectes negatius d'aquesta activitat. Molts d'aquests vídeos, a

més, contenen publicitat encoberta i tenen audiències creixents: en només un any, dos dels canals dedicats exclusivament a jocs i apostes que també es van analitzar en l'estudi precedent (2018) havien augmentat les subscripcions un 175% i un 45%.

La normativa i les actuacions que es duen a terme actualment per prevenir i atendre la ludopatia o addicció al joc per part de la Direcció General de Tributs i Joc i altres administracions i organismes competents estan encaminades a regular l'actuació dels establiments destinats al joc i les apostes de manera presencial (sales de bingo, casinos i salons de joc). L'activitat inspectora efectuada pel Servei d'Inspecció del Joc dels Mossos d'Esquadra, en el marc de l'operació policial anomenada *Arcade* (dies 26 i 27 de setembre de 2019), que va suposar la realització d'inspeccions en tot el territori de l'Estat per detectar menors en salons de joc, es va traduir en un total de vint-i-vuit inspeccions simultànies, i a Catalunya només es van detectar dos menors presents en salons de joc. La sanció proposada per l'instructor de l'expedient corresponent és de 3.200 euros per presència d'una persona menor d'edat dins el saló de joc i de 6.000 euros si aquesta persona està jugant.

Atesa la problemàtica existent, l'Agència Catalana de Consum va anunciar que s'estava treballant, conjuntament amb el Departament de Salut i el CAC, en un decret llei per millorar la protecció de la infància i la joventut en les relacions de consum a través de plataformes digitals i mercats en línia, especialment en matèria de joc i de publicitat encoberta a la xarxa.

Els infants i adolescents són més vulnerables a algunes de les atraccions de la xarxa i als seus paranys, ja que el seu cervell s'està desenvolupant i es troba en un moment d'exploració, confiança i obertura.

També es feia constar que la inspecció de consum estava analitzant la informació que es recollia als informes del CAC per valorar la possibilitat de dur a terme actuacions disciplinàries en relació amb les pràctiques considerades il·lícites des d'una perspectiva del consum i tenint en compte la normativa actual.

La institució del Síndic de Greuges va obrir una actuació amb relació a la ludopatia entre adolescents i joves a Catalunya i es va adreçar als departaments de Salut i Empresa per conèixer les actuacions que havien endegat. Es va suggerir reprendre el treball de modificació del codi de consum per incorporar mecanismes de protecció de la infància i la joventut en les relacions de consum a través de plataformes digitals i mercats en línia, especialment en matèria de joc i publicitat, i també millorar l'activitat inspectora en aquest àmbit per poder detectar pràctiques contràries als drets dels infants.

Els problemes que afecten l'adolescència i la joventut també s'han d'abordar des del foment del joc i el lleure educatiu.

Pel que fa a les polítiques de prevenció de ludopaties i l'addicció dels joves a les apostes i els jocs en línia, s'han reprès els tràmits interns per a l'elaboració del text i de la documentació complementària del projecte de decret, que haurà de donar resposta a la protecció dels col·lectius més vulnerables com són els adolescents menors d'edat.

També s'estan desenvolupant actuacions de tipus preventiu i d'orientació i assessorament tant en l'àmbit de joventut com en el marc del Programa Salut i Escola.

El Síndic de Greuges, arran de les aportacions fetes per la Societat Catalana de Pediatria, ha promogut també l'actualització del Protocol d'activitats preventives i de promoció de la salut a l'edat pediàtrica per incloure actuacions de prevenció i detecció precoç de conductes addictives. El Departament de Salut està duent a terme un procés participatiu en el marc del Programa Infància amb Salut en què es vol donar veu a diferents actors implicats.

El Síndic de Greuges també ha estudiat el fenomen de captació d'adolescents i joves en organitzacions amb funcionament similar al de les sectes, com les que promocionen la inversió en criptomonedes.

Les monedes virtuals o criptomonedes i la resta de l'entorn *blockchain* (registre de transaccions, etc.) són productes d'inversió que utilitzen els principis de disseny de productes de jocs d'atzar o apostes ja sigui fomentant una alta freqüència d'ús o fent creure que són productes segurs i atraient els inversos amb promeses d'elevats guanys econòmics.

Ateses aquestes similituds amb els jocs amb diners o les apostes, les persones que hi inverteixen poden estar en risc de perdre quantitats importants de diners i de fer-ne un ús compulsiu i patir una addicció. Se sap, a més a més, que són productes especialment atractius per a persones que pateixen problemes previs amb el joc amb diners.

L'Observatori d'Addiccions a Catalunya inclou la monitorització de persones que inicien tractament per problemes relacionats amb la inversió amb criptomonedes. Durant el 2021, es van atendre tres casos.

Aquests productes no estan suficientment regulats i presenten reptes quant a la regulació tant de la part financera com de la part de jocs d'atzar. Alguns d'aquests negocis tenen, a més a més, les típiques característiques de les estafes piramidals que aprofiten aquests productes d'inversió per prometre beneficis econòmics a tots els membres i promocionar experiències d'èxit, la qual cosa facilita la captació de nous membres. Aquestes pràctiques per captar i mantenir els membres del grup es diferencien de les que es duen a terme en les sectes o grups de manipulació psicològica, les quals combinen formes d'agressió com la influència indeguda, la coerció o l'abús.

A Catalunya, per atendre les persones amb problemes provocats per pràctiques d'abús psicològic o per la pertinença a grups de manipulació psicològica es disposa d'una unitat d'addiccions comportamentals que està especialitzada en l'abordatge d'aquestes situacions.

No obstant això, aquest tipus de problemes que afecten l'adolescència i la joventut també s'han d'abordar des del foment del joc i el lleure educatiu, i mitjançant l'esport inclusiu, les arts i altres disciplines adreçades especialment a aquest segment de la població. Sovint el col·lectiu d'infants i adolescents més vulnerable, sense acompanyament parental i familiar i amb menys possibilitats d'accedir a activitats de lleure, és el que està més predisposat a patir problemes d'addicció.

- ❑ Cal incloure dins el **protocol d'activitats preventives de seguiment de salut** de l'infant sa el control de la capacitat digital i la prevenció de comportaments addictius i no saludables d'internet.
- ❑ Cal avançar encara més en la regulació que es fa del sector del joc en línia, de manera que es limiti l'accés a menors de divuit anys, mitjançant sistemes d'**intel·ligència artificial per detectar l'edat real del jugador** i l'aplicació de sancions severes a les empreses que incompleixin la normativa.
- ❑ Cal fer efectives les mesures previstes a l'avantprojecte de llei del Ministeri de Consum pel que fa a l'ús de **mecanismes de recompensa aleatoris i de premi a la permanència en videojocs**.
- ❑ Cal assegurar-se que en la publicitat es compleix la normativa vigent, i cal sensibilitzar sobre les addiccions a la tecnologia i al joc per mitjà de canals que tinguin audiència de públic infantil i juvenil. Per mitjà de la nova **lleï d'addiccions** s'incorporaran noves mesures de reducció de riscos per augmentar la protecció de les persones que vulguin jugar amb diners.
- ❑ Cal **actualitzar el Codi de consum**, com a instrument per combatre les noves formes d'addicció detectades.
- ❑ Cal incloure **nous indicadors** que permetin caracteritzar els diferents problemes comportamentals pels quals s'inicia tractament i poder conèixer-ne millor els riscos associats. Cal també publicar **dades oficials** de joves que pateixen addicció als videojocs i elaborar **campanyes de conscienciació** per a la població jove.

7. El consum de pornografia a internet

Com els infants i adolescents troben respostes a les inquietuds i a les necessitats formatives no satisfetes

De manera similar al que succeeix amb el dret al joc i a l'esbarjo satisfet a través de videojocs i altres aplicacions que poden resultar addictives i nocives per al desenvolupament dels infants, molts infants i adolescents acudeixen a la pornografia, que sovint és violenta i sexista, per satisfer dubtes i inquietuds, alguns dels quals es podrien resoldre mitjançant l'exercici del dret a l'educació afectivosexual. El dret a l'educació i al desenvolupament afectivosexual actualment no està garantit en àmbits controlats i educatius com ara el familiar, l'escolar i el del lleure educatiu.

Com s'ha dit en el capítol 2 d'aquest informe, els rols de gènere i l'anomenada masculinitat tòxica, es potencien amb el consum de la pornografia entre la població infantil i adolescent.³⁶

L'informe de Save The Children (*Des)informació sexual: pornografia i adolescència*, publicat el juny de 2020, alertava que un 86,3% dels nois i un 38,1% de les noies a Catalunya han visitat pàgines de contingut sexual, i que el consum de pornografia comença de mitjana als dotze anys. Gairebé set de cada deu adolescents (el 68,2%) en consumeixen de manera freqüent i els mateixos joves identifiquen la pornografia com a violenta.

Aquest consum es produeix en la intimitat (93,9%) i mitjançant el telèfon mòbil, i se centra en continguts en línia gratuïts (98,5%), basats de manera majoritària en la violència i la desigualtat.

Sense una educació sexual integral des d'edats primerenques, els infants construeixen a través de la pornografia el seu imaginari sexual basat en models irreals i pràctiques a vegades violentes, marcats pel sexisme i aïllats de la part afectiva. En alguns casos aquestes pràctiques les reproduïxen els adolescents, fins i tot de manera no consentida.

En aquest mateix informe es recull que el 63,6% dels adolescents que havien vist pornografia creïen que els donava idees per a les seves pròpies experiències sexuals, principalment els nois, i el 46,5% dels adolescents havien portat alguna escena a la pràctica. D'altra banda, el 38,6% dels

³⁶ En aquest punt cal tenir en compte també la relació entre la pornografia i les situacions de risc i de vulnerabilitat per raó de gènere, que ja s'ha analitzat en el capítol 2 d'aquest informe, quan s'ha fet referència a l'informe 128/2020 del CAC *L'accés a les persones menors d'edat a continguts de pornografia a internet*, l'estudi d'UNICEF titulat *Impacto de la tecnologia en la adolescencia. Relaciones, riesgos y oportunidades* i l'estudi de l'entitat Save the Children, *No es amor*.

adolescents que havien imitat algunes de les pràctiques pornogràfiques que havien vist ho havien fet d'acord mutu, mentre que un 8,5% ho havien fet sense el consentiment previ de la seva parella i sense que a aquesta li semblés bé.

En aquest sentit, la Memòria de la Fiscalia General de l'Estat del 2020 adverteix d'un increment alarmant d'idees sexistes i violència entre menors i adolescents arreu de l'Estat, vinculat a la violència sexual i a l'ús de la pornografia.

D'altra banda, els Mossos d'Esquadra i la fiscalia de delictes informàtics de la província de Barcelona han alertat molt recentment d'una "explosió" de casos de robatoris de fotografies d'adolescents publicades a Instagram que són utilitzades per promocionar pàgines web pornogràfiques.³⁷

També el CAC, en l'informe *L'accés de les persones menors d'edat a continguts de pornografia a internet*, conclou que infants i adolescents poden accedir, sense sistemes que verifiquin l'edat, a continguts pornogràfics en format audiovisual publicats per serveis d'intercanvi de vídeos o en webs.

El dret a l'educació i al desenvolupament afectivosexual actualment no està plenament garantit en àmbits com el familiar, l'escolar i el del lleure educatiu.

El resultat de la cerca del terme *porno*, una paraula de l'argot popular coneguda per menors d'edat, mostra la facilitat de trobar aquest tipus de continguts. Així, el 86% dels primers cinquanta resultats corresponen a webs que ofereixen continguts audiovisuals amb pornografia. Cap d'aquestes webs utilitza instruments de verificació de l'edat de les persones que hi accedeixen.

Quant a les principals plataformes i xarxes socials, l'informe analitza deu perfils de Twitter amb presència de continguts audiovisuals amb pornografia sense cap sistema d'accés condicional que n'impedeixi el visionament a

³⁷ "Un nou delictes aparegut a Instagram crea alerta: roben fotos de menors per publicitar webs porno". *Diari Ara*.

menors d'edat. La majoria dels vídeos de pornografia que s'hi difonen (el 99% dels analitzats) inclouen un missatge previ que adverteix de la presència de continguts "delicats" a través d'una funcionalitat de la xarxa social que, no obstant això, no suposa una barrera a l'accés als continguts. Cal recordar que l'edat mínima per tenir un compte de Twitter és de tretze anys.

Les webs que com a servei essencial ofereixen vídeos amb contingut pornogràfic no requereixen un registre previ ni tenen cap altre sistema efectiu de verificació de l'edat de la persona que hi accedeix. Només el 10% pregunten si la persona és major d'edat, però sense cap sistema de filtratge real: contestar "sí" permet accedir-hi. El 32,5% de les webs també introdueixen missatges que avisen de la presència de continguts per a persones adultes, tot i que usualment ho fan en parts poc visibles de la pantalla i un cop s'hi ha accedit.³⁸

Aquests continguts són accessibles de manera lliure i sense verificació de la majoria d'edat de la persona. Així, doncs, a internet s'hi poden trobar nombroses webs que ofereixen continguts de pornografia, una part dels quals, encara que es tracti de productes de ficció, transmeten un relat que normalitza la desigualtat i els actes de violència masclista. Aquests continguts estan a l'abast dels infants i adolescents, sense controls d'accés ni eines de verificació de l'edat, i poden perjudicar el seu desenvolupament.

Hi ha problemes tècnics i legals que dificulten també la protecció dels infants davant d'aquest tipus de continguts. Durant l'any 2019 es va descobrir que dins la plataforma de vídeo Youtube una xarxa de continguts i usuaris relacionats amb la pornografia infantil aprofitaven l'algoritme de recomanació de vídeos per posar-se en contacte entre ells i distribuir aquest contingut il·legal. El problema radica en el fet que els vídeos en si mateixos no són destacables en cap sentit ni s'hi veuen imatges explícites, però s'utilitzen com una manera de "promocionar" el seu contingut fent que l'algoritme de recomanació s'encarregui de propagar l'"anunci" entre la resta de persones interessades en aquest tipus de vídeos. L'empresa, segons sembla, ha pres diverses mesures per intentar prohibir aquest comportament a la seva plataforma i ha donat tota la informació possible a les autoritats per facilitar la feina d'identificar-ne els responsables, però és difícil combatre aquesta pràctica perquè costa determinar-ne la responsabilitat.

No és físicament possible revisar manualment el contingut que es penja a la xarxa a través d'aquesta plataforma, tenint en compte que cada minut es

³⁸D'altra banda, el 50% d'aquestes webs inclouen continguts audiovisuals amb representacions d'actes sexuals sense consentiment, els quals en algunes ocasions es presenten com un fet desitjat per les dones. Així ho exemplifiquen algunes de les categories i etiquetes en què es classifiquen els vídeos o els títols dels vídeos. Gairebé tots, a més, inclouen expressions vexatòries per a les dones, com ara qualificatius denigrants.

pugen 450 hores de contingut, i automàticament mai no es pot aconseguir un sistema perfecte. No obstant això, cal perfeccionar les eines disponibles per intentar introduir canvis que permetin a les plataformes fer front a aquestes situacions, i cal exigir una transparència en la gestió que fan els proveïdors de serveis d'internet sobre els continguts que transporta la xarxa.³⁹

Accedir a la formació afectivosexual a través de la pornografia té efectes molt nocius per al desenvolupament neuropsicològic de l'infant i adolescent. Diversos estudis avalen que l'exposició precoç a continguts sexuals no adequats pot generar conductes sexualitzades problemàtiques, amb unes expectatives poc realistes, agressivitat, distorsió dels rols de gènere i objectivització de la dona. Pot desencadenar trastorns d'hipersexualitat perquè els infants i adolescents es troben en un estadi evolutiu en procés tant des del punt de vista físic i socioemocional com cognitiu, les seves habilitats de processament estan inacabades i separar la realitat de la ficció els costa molt més.

D Els infants construeixen a través de la pornografia el seu imaginari sexual basat en models irreals i aïllats de la part afectiva, amb pràctiques a vegades violentes i sexistes.

Alguns experts indiquen que s'ha d'atendre la situació des d'una perspectiva clínica més que no pas moral o cultural, ja que l'ús problemàtic de la pornografia, a més, es manifesta de manera semblant a altres conductes addictives, i pot comportar problemes greus de salut mental.

Tots els experts coincideixen a valorar que el motiu pel qual s'ha generalitzat el consum de pornografia a través d'internet entre la població infantil i adolescent és l'accessibilitat, l'assequibilitat i l'anonimat. És el que es coneix com *les tres A*. L'educació afectivosexual de qualitat alternativa a la pornografia és un dret dels infants i adolescents en el procés de desenvolupament de la seva sexualitat i les relacions afectives.

³⁹ “Tecnopolítica i art de la comunicació d'incidència. Democràcia actualitzada a l'era digital. Mètode i+d polític. Vigilància ciutadana del poder”. *Xxnet-x.net*

A més, com ja s'ha dit, el consum de pornografia entre la població infantil i adolescent o el consum d'alguns videojocs amb contingut sexista, principalment entre els nois, i el foment de la hipersexualització i la cosificació de la dona que es produeix en algunes xarxes socials, principalment entre les noies, perpetuen els rols de gènere i un model tòxic de masculinitat, i consoliden, per mitjà de l'oci a la xarxa, la desigualtat i la violència ja existents fora d'internet.

En aquest context cal posar en relleu l'augment significatiu de denúncies per delictes contra la llibertat i la indemnitat sexual durant l'any 2021, especialment en la franja de víctimes de tretze a disset anys. El percentatge de víctimes de delictes sexuals menors d'edat del primer trimestre de 2021 (48,5%, gairebé la meitat del total) va augmentar significativament respecte del primer semestre de l'any 2020 (36,1%) o el primer semestre de 2019 (43,3%).

Pel que fa als agressors, durant els dos primers trimestres de 2021 s'havien detectat 5 agressors menors de dotze anys i 58 agressors de tretze a disset anys. En total, durant l'any 2021, a Catalunya, s'han denunciat un total de 804 agressions sexuals, majoritàriament en dones (85%), i un 8,7% d'aquestes agressions han estat violacions grupals.

Les agressions i els delictes contra la llibertat sexual s'han de llegir com una manifestació extrema d'un imaginari col·lectiu, d'una estructura social hegemònica que genera múltiples formes de poder i violència contra les dones, sovint acceptades i invisibilitzades.

Els continguts pornogràfics són accessibles de manera lliure i sense verificació de la majoria d'edat del consumidor.

Davant d'aquesta situació cal una resposta contundent. L'educació afectivosexual és un dret dels infants i adolescents i pot ser una de les claus de volta per construir relacions afectivosexuals saludables basades en la igualtat.

En aquest sentit, la institució del Síndic de Greuges ha remarcat la importància de garantir el dret d'infants i adolescents a rebre educació afectivosexual en els centres educatius durant les etapes d'educació infantil, primària,

secundària i batxillerat. Per garantir aquest dret, cal desenvolupar mesures per assegurar que tot l'alumnat rebi informació adequada sobre la diversitat de gènere i l'orientació sexual a través dels llibres de text i altres materials educatius. També cal promoure actuacions d'informació i sensibilització sobre diversitat sexual i de gènere adreçades a l'alumnat, als equips docents, a les famílies i també a les entitats esportives i de lleure que atenen infants i joves, amb la col·laboració d'entitats especialitzades, d'acord amb el que estableix la Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant de la violència. Aquesta llei estableix que els infants, en totes les etapes educatives i independentment de la titularitat del centre, han de rebre una educació afectivosexual, adaptada al seu nivell maduratiu.

El Departament d'Educació s'ha compromès a desenvolupar un projecte amb un enfocament interdisciplinari, amb materials i eines diverses, per ajudar els centres educatius a introduir la perspectiva de gènere i a treballar explícitament la coeducació i l'educació afectivosexual.

El projecte s'havia de desenvolupar en tres fases. El curs 2019/2020 havia d'arribar a 300 centres i el curs 2020/2021, a tots els centres públics de Catalunya i als concertats que s'hi volguessin afegir. Tanmateix, d'acord amb les informacions fetes públiques per l'Administració, el curs 2021/2022 només s'ha impartit en un 21,4 % dels centres de primària i de secundària. A més, és de caràcter voluntari, de manera que tant els centres públics com els concertats que vulguin seguir-lo han de sol·licitar-ne expressament l'adhesió.

- Cal garantir que **tots els centres educatius** de Catalunya imparteixen una **educació afectivosexual** integral obligatòria i transversal en totes les etapes educatives, que doni resposta a les inquietuds i a les necessitats de coneixement i desenvolupament en aquest àmbit dels infants i adolescents, i que permeti formar i consolidar les bases per construir **relacions afectives igualitàries, sanes i respectuoses, lliures de condicionants i rols de gènere**.
- Cal garantir el dret de tots els alumnes a rebre informació adequada sobre la diversitat de gènere i l'orientació sexual en els llibres de text i en altres materials educatius, i també a través dels equips docents mitjançant la formació especialitzada corresponent. Cal també que la Inspecció educativa supervisi que aquesta informació s'ofereix en tots els centres educatius.
- Cal exigir a les companyies que operen a internet que perfeccionin els mecanismes de què disposen per poder **detectar continguts nocius** i continguts que contravenen els interessos dels infants i que no apliquen filtres segurs de limitació a l'accés per edat, i cal aplicar mesures sancionadores a les empreses o particulars que fan difusió d'aquests continguts.
- Pel que fa als **continguts delictius**, cal millorar les eines ja existents per detectar-los i eliminar-los, i perseguir-ne els perpetradors.
- Cal **contrarestar el discurs dominant** a les xarxes, sobretot amb relació a la sexualitat i les relacions afectivosexuals tòxiques o no adequades, aportant continguts formatius i sensibilitzadors a través dels canals i les xarxes de comunicació social que utilitzen efectivament infants i adolescents.

8. La sobreexposició

El dret a la protecció de dades, a l'honor, a la imatge i a la intimitat dels infants i adolescents a la xarxa

Un altre dret que sol veure's vulnerat freqüentment a internet i també a través dels mitjans de comunicació en la societat de la informació i el coneixement és el dret a la intimitat, a la protecció de dades i a la imatge personal de l'infant i l'adolescent. Es tracta de la tendència al que s'ha anomenat *sobreexposició* o *oversharing*, que descriu la pràctica de compartir tot tipus d'informació personal sense límit.

Aquesta pràctica la pot dur a terme el mateix infant o adolescent, que es posa en una situació de sobreexposició sense disposar de la maduresa, l'educació o la consciència suficients sobre els riscos que això comporta, però també els seus progenitors o representants legals, la qual cosa constitueix una pràctica que es coneix amb l'anglicisme *sharenting*. Els progenitors o representants legals, o altres adults responsables, sovint poden no ser conscients dels drets dels seus fills i filles a l'hora d'aparèixer a internet i a les xarxes socials. Un exemple clar de vulneració del dret a l'honor i a la intimitat és el de la mare que va utilitzar les xarxes socials per difondre una fotografia de la seva filla menor d'edat en coma per alertar dels perills del consum de l'alcohol.

Segons un estudi publicat per l'empresa AVG i al qual es fa referència en diferents mitjans, s'han analitzat dades sobre les fotos que mares i pares penjen dels infants en deu països diferents, entre els quals l'Estat espanyol: el 81% dels infants menors de sis mesos tenen presència a internet, i el 23% ja hi és fins i tot abans de néixer, en forma d'ecografies dels nonats. En la mateixa línia, tal com recull un article publicat per la Universitat Oberta de Catalunya (UOC), tenint en compte un estudi fet al Regne Unit, es publiquen unes 200 fotos per any i infant.⁴⁰

Cada vegada hi ha més consciència del dret a la intimitat i a la protecció de dades dels infants i adolescents a les xarxes, i s'estan cursant i resolent als tribunals algunes denúncies de fills majors d'edat respecte de l'actuació dels seus progenitors durant la seva infància per haver penjat vídeos i imatges sense la seva autorització i haver violat el seu dret a la intimitat i a la pròpia imatge.

⁴⁰ "Publicar fotos dels fills/es petits a les xarxes". *Diari Ara*
"Una jove denuncia els seus pares per penjar 500 imatges de la seva infància a Facebook".
El Nacional

La finalitat de penjar i compartir imatges pròpies o de persones properes, en aquest cas de fills i filles menors d'edat, de manera similar al que succeeix amb la major part d'usos que fem de les xarxes socials, és la recompensa que en termes de benestar i d'augment de dopamina suposa l'aprovació social i la reafirmació dels altres.

En sentit negatiu, l'exposició de dades personals dels infants sense el seu consentiment, a banda de vulnerar la seva intimitat, pot implicar un assetjament o una utilització fraudulenta o no consentida per part de tercers, també quan és el mateix infant o adolescent qui penja la imatge o el contingut personal. Això els pot generar malestar i angoixa. També és cert que la recompensa en termes de reafirmació social i generació de dopamina que rep la tercera persona que difon o utilitza aquest contingut sense consentiment pot resultar similar a la que provoca al titular o tutor legal del contingut que primerament el difon.

Recentment, a través d'un cas de rellevància mediàtica en què un personatge públic ha penjat vídeos i fotografies del seu fill menor d'edat amb síndrome de Down mostrant els seus sentiments, s'ha posat de manifest la vulnerabilitat dels infants i el seu dret a la pròpia imatge davant les pràctiques dels seus

Cada vegada hi ha més consciència del dret a la intimitat i a la protecció de dades dels infants i adolescents a les xarxes.

propis pares.⁴¹

També els centres educatius i els professionals són interpellats a l'hora de preservar el dret a la intimitat i a la protecció de dades. L'any 2017, per exemple, la institució del Síndic de Greuges va obrir una actuació d'ofici arran de la publicació d'un vídeo en què apareixia la imatge d'un infant de quatre anys en un casal d'estiu al municipi de la Roca del Vallès pronunciant paraules malsonants que va esdevenir viral. En el vídeo hi apareix la cara de l'infant davant d'un mural de l'escola, i se'l pot identificar també per la samarreta que duu del casal.

Aquest vídeo el va difondre una monitora del casal via Whatsapp amb finalitat

⁴¹ "Samantha Vallejo-Nágera y el derecho a la intimidad: ¿cómo se protege a los menores en las redes sociales?". Público.

còmica, i posteriorment va ser editat presumptament per treballadors d'una coneguda cadena de supermercats, que van contribuir a la difusió descontrolada del vídeo per la xarxa. El vídeo es va penjar a Youtube en moltes versions diferents i va arribar a la televisió pública catalana, que, en el marc d'un programa d'humor, el va reproduir pixelant la cara de l'infant, però sense arribar a verificar la font o l'origen de la gravació.

Els pares de l'infant, que no havien donat el consentiment per a la gravació, publicació o difusió d'aquest vídeo, van presentar una queixa al Síndic de Greuges i una denúncia a la Direcció General de la Policia, que va traslladar les diligències iniciades al jutjat d'instrucció corresponent.

L'Autoritat Catalana de Protecció de Dades ha tramitat expedients sancionadors en aquest sentit a escoles, instituts i ajuntaments que han fet ús de dades d'infants i adolescents sense autorització o consentiment, especialment imatges en què eren identificables, amb la finalitat de promoure o donar a conèixer activitats i fins i tot fer publicitat.

En aquest sentit, el Síndic de Greuges ha posat el focus en els criteris generalment aplicats per les escoles en relació amb l'ús d'imatges dels alumnes a la xarxa i com el fet de crear, nodrir i tractar un banc d'imatges dels infants i adolescents escolaritzats no sempre compleix els requisits de seguretat establerts en les recomanacions que fan alguns organismes que treballen en l'àmbit de la seguretat d'infants i adolescents a internet, com ara la Policia, el Centre de Seguretat de la Informació de Catalunya o l'Agència Catalana de Protecció de Dades.

A partir del coneixement d'algun supòsit concret de mala praxi, el Síndic de Greuges ha assenyalat que la gestió de les sol·licituds de cessió de les dades personals dels infants i adolescents (incloses les imatges) en cap cas no pot suposar condicionar la participació dels alumnes en activitats lectives i complementàries, sinó que s'han de cercar vies per compatibilitzar ambdós drets.

En el cas dels infants i adolescents, concretament, qualsevol entitat pública o privada que vulgui fer un tractament de qualsevol de les seves dades personals (imatge i veu incloses) ha de disposar d'una autorització expressa dels seus progenitors o tutors legals, en el cas de menors de catorze anys, o del mateix adolescent a partir d'aquesta edat. Aquesta autorització ha d'especificar el tipus de tractament a què es refereix (enregistrar, publicar, cedir, etc.), i també el tipus de suport i el mitjà de comunicació/difusió que

es preveu per al tractament.

En aquest context, si els centres educatius decideixen integrar la utilització de les dades personals dels seus alumnes (i en especial de les seves imatges) en la metodologia de treball a l'aula, en la manera de presentar els resultats de la tasca educativa, en la manera d'explicar la seva activitat a les famílies i en la manera de difondre obertament el treball que duen a terme, i també si consideren necessari fer un determinat tractament de dades personals dels alumnes en el marc de la utilització de les TIC com a eina de treball, han d'extremar les precaucions i posar sempre per davant la garantia de l'interès superior dels infants i adolescents com a element determinant a l'hora d'establir un límit a la difusió de les seves dades, sense que això suposi minvar la garantia del seu dret a l'educació.

De la mateixa manera, com ja s'ha dit, els centres educatius han de tenir ben present que no poden condicionar la participació dels alumnes en les activitats curriculars o complementàries a la cessió dels seus drets d'imatge

L'exposició de dades personals dels infants pot implicar un assetjament o una utilització fraudulenta i no consentida per part de tercers.

i altres dades de caràcter personal.

D'acord amb la normativa vigent, els centres educatius estan obligats a designar un delegat de protecció de dades (DPD), tant si es tracta de centres públics com de centres concertats i privats (article 34.b de la Llei orgànica 2/2018, de 5 de desembre, de protecció de dades personals i garantia dels drets digitals).

Correspon al DPD, entre d'altres, informar i assessorar el centre o la persona encarregada i el personal sobre les obligacions que imposa la normativa de protecció de dades, supervisar el compliment de la normativa, assessorar respecte de l'avaluació d'impacte relativa a la protecció de dades i als drets que es puguin veure afectats, i ser l'interlocutor del centre escolar amb l'Autoritat de Protecció de Dades.

Pel que fa al consentiment, la normativa de protecció de dades estableix que, perquè el consentiment sigui vàlid, la informació sobre el tractament de dades de caràcter personal ha de ser expressada en un llenguatge que sigui fàcilment comprensible, també per als adolescents majors de catorze anys que volen fer ús de xarxes socials com Instagram, Tuenti, Facebook,

Snapchat, etc. **Les polítiques de privacitat i informació sobre l'ús i el tractament de dades de caràcter personal no solen ajustar-se a l'exigència de transparència, privacitat, informació adequada i protecció de drets dels infants.**⁴²

Els mitjans de comunicació també han estat objecte de resolucions per part del Col·legi de Periodistes, i en especial del Consell de la Informació de Catalunya i el CAC, per alertar de la necessitat de preservar la identitat i les dades personals dels infants i adolescents a l'hora d'il·lustrar una notícia o un fet noticable a través també de la xarxa, que no sempre es fa amb autorització dels titulars. Aquesta qüestió, entre d'altres, va ser objecte d'un informe del Síndic de Greuges sobre tractament informatiu dels infants en els mitjans de comunicació.

Per acabar, també hi ha finalitats delictives i no autoritzades en l'ús de dades personals i imatges que no són objecte d'aquest informe però que suposen una vulneració flagrant de drets i que poden constituir il·lícits penals. En aquests casos, és necessària l'eliminació efectiva i immediata de les dades, que de vegades no és prou ràpida per part dels operadors d'aquest àmbit.

□ Cal exigir més **transparència respecte de les polítiques de privacitat i informació sobre l'ús i el tractament que es fa de les dades de caràcter personal** per part de les empreses que operen a internet, especialment en les xarxes socials més consultades i consumides per població infantil i adolescent. Cal adequar la informació a l'edat i la capacitat de la persona usuària i assegurar-ne l'edat real.

□ Cal sensibilitzar encara més mitjançant **campanyes informatives i de formació a les escoles** i els instituts. Cal sensibilitzar també les famílies sobre la necessitat de preservar les dades de caràcter personal i sobre els drets d'accés, de rectificació, de cancel·lació i d'oposició amb relació a les TIC, i informar-les de les vies per denunciar una vulneració de drets.

□ Cal garantir als tutors legals la possibilitat de cedir l'ús d'imatges i altres dades de caràcter personal dels infants només per a l'ús intern dels centres i amb finalitats acadèmiques, o d'optar entre la cessió a tots els efectes o la cessió restringida, i que en cap cas aquesta decisió afecti la **participació dels infants en les activitats escolars**.

□ Cal treballar conjuntament amb organismes com ara l'Autoritat Catalana de Protecció de Dades i el Consell de l'Audiovisual de Catalunya l'establiment de criteris per a la promoció de les TIC a les aules, amb garantia dels drets dels infants i adolescents i evitant riscos i possibles usos indeguts amb relació a la normativa de protecció de dades i seguretat a la xarxa.

⁴² Reyes Méndez, Daniel. "El acceso del menor a las redes sociales y el problema de su autenticación: la necesidad de una respuesta tecnológica". *Diario La Ley*, num. 9335, Sección Tribuna, 11 de gener de 2019, Wolters Kluwer.

9. La desinformació

L'especial vulnerabilitat de la població infantil i juvenil davant les notícies falses o *fake news*

Les xarxes socials han esdevingut el principal canal d'informació per a una part cada vegada més gran de la població, ja que aporten rapidesa, novetat, immediatesa i sovint més breuetat en el contingut de les notícies, la qual cosa en facilita la lectura. Entre la població més jove, els mitjans de comunicació tradicionals han estat pràcticament substituïts per les xarxes socials, que faciliten un flux continu i inesgotable d'informació aparentment neutra.

Cada vegada és més difícil destriar la informació de l'opinió, o fins i tot de la mentida. Conceptes com *fets alternatius*, *postveritat*, *fake news*, *click baiting*, *hoaxes*, *spamming*, *bombolles de filtres* o *algoritmes* exemplifiquen les dificultats per poder destriar la informació veraç i objectiva entre el flux de notícies que ens arriben.⁴³

El CAC ha treballat a bastament el fenomen de la desinformació en programes de formació a l'usuari, a les famílies i també al professorat de secundària. Per poder entrenar una mirada crítica a l'hora de consumir el contingut que circula per internet, aconsella, entre d'altres, consultar la font de la informació i verificar que sigui una font fiable, no clicar sobre enllaços amb titulars absurds però atractius i vigilar a l'hora de reenviar informació que rebem per les xarxes.

Alhora, el periodisme, que fins ara ha concentrat la responsabilitat social de comunicar la informació i les notícies, s'ha vist forçat a reivindicar la seva funció a l'hora de poder verificar i contrastar, fer de filtre de la informació que circula ràpidament i sovint en forma de titular per les xarxes socials, i ha inventat la figura del verificador de fets o *fact-checker*, que ajuda les persones a poder fer la tasca que ja feien els professionals del periodisme abans de l'aparició de les xarxes en el procés intern previ a la publicació de les notícies en els mitjans de comunicació tradicionals. Els *fact-checkers* són periodistes que reaccionen desmentint fets i informació que circula.⁴⁴

Segons l'organització sense ànim de lucre First Draft, que forma part de la guia de la Federació Internacional de Periodistes (FIJ), hi ha set tipus d'informacions falses:

⁴³ "Fake news: com les podem detectar?". EduCAC.

⁴⁴ "Què és el fact checking?". Verificat Escola

- ❑ Sàtira o paròdia: no es busca causar cap mal o engany.
- ❑ Contingut enganyós: es fa un ús incorrecte de la informació per incriminar algú.
- ❑ Contingut impostat: és una informació que suplanta fonts originals i genuïnes.
- ❑ Contingut fabricat: informació principalment falsa, concebuda per enganyar i perjudicar.
- ❑ Connexió falsa: quan els titulars, les imatges o les llegendes de les dades no confirmen el contingut.
- ❑ Contingut fals: quan el contingut original es difon amb informació de context falsa o enganyosa.
- ❑ Contingut manipulat: quan la informació o les imatges originals es manipulen per induir a l'engany.

Alguns exemples d'informacions falses a què s'exposa el públic adolescent poden ser: un vídeo en què una noia s'embolica la panxa amb paper film i fa exercicis assegurant que així perd pes; un vídeo de TikTok sobre uns ous vaginals que curen infeccions i traumes sexuals i poden connectar amb la divinitat femenina de les noies; una fotografia manipulada de Greta Thunberg amb el magnat George Soros, president d'Open Society, en què s'assegura que n'és la neta; notícies falses relacionades amb les vacunes contra la covid-19 i, més recentment, sobre la guerra entre Rússia i Ucraïna.

A Catalunya l'any 2019 es va constituir, per mitjà de l'Acord 16/2019 del Ple del Consell de l'Audiovisual de Catalunya, la Plataforma per a l'educació mediàtica, que disposa d'eines que permeten millorar l'educació sobre els mitjans que s'ofereix des dels centres educatius i la cultura periodística i de l'audiovisual. **L'educació i la formació del personal formador és la clau per combatre la desinformació que circula per internet.**

L'educació i la formació del personal formador és la clau per combatre la desinformació que circula per internet.

Cal entendre el col·lectiu d'infants i adolescents com a consumidors passius d'informació, fugint de la visió adultocèntrica que impera en la nostra societat, i promoure a través de les xarxes socials especialment la participació dels infants i adolescents.

Gairebé la meitat de la població catalana escull ja internet i les xarxes socials com a canals per informar-se; i entre la gent més jove, aquest percentatge creix fins al 83%.

En aquest sentit, internet ha esdevingut una eina potent per fer efectiu el dret a la lliure expressió i també a la creació i la difusió artística per als més joves. Són diversos els exemples d'adolescents que han esdevingut líders d'opinió o *influencers* gràcies al poder de les plataformes digitals, que estan a disposició també de l'infant o adolescent com a autor de continguts.

Cal vetllar per preservar el dret a la llibertat d'expressió i el dret a l'escolta dels infants que internet facilita, i alhora protegir la seva intimitat i evitar que siguin víctimes de qualsevol tipus d'explotació, respectant els seus drets i la legislació vigent.

Internet ha esdevingut una eina potent per fer efectiu el dret a la lliure expressió, i també a la creació i la difusió artística per als més joves

En l'informe monogràfic publicat l'any 2019 *El tractament informatiu dels infants en els mitjans de comunicació*, la institució del Síndic de Greuges feia esment de manera reiterada a la necessitat de protegir els infants i adolescents d'informació que pugui ser perjudicial per al seu desenvolupament, tant a través dels mitjans de comunicació convencionals com a través de les xarxes socials i altres mitjans de comunicació social.

En l'informe es feia constar alguns casos en què l'ús d'internet i les xarxes socials havien facilitat una vulneració de drets d'infants o adolescents. Es remarcava que massa sovint l'Administració i els mitjans de comunicació no han estat capaços de preservar amb prou cura els drets d'infants víctimes d'abusos, maltractaments o altres fets abusius o delictius, que reben un tractament mediàtic i tenen una presència a internet que pot afectar la seva recuperació física i psicològica.

En alguns casos es considerava que la difusió d'un determinat fet a través de les xarxes havia ocasionat una situació de discriminació per raó d'activitat, creences i opinió dels pares, com el cas de la difusió per part de Fiscalia dels noms dels alumnes denunciants en un institut per injúries contra cossos i forces de seguretat, o el cas d'algunes famílies que reclamaven que s'incrementés el nombre d'hores de castellà en un determinat centre educatiu on estaven escolaritzats els seus fills i filles.

El Síndic de Greuges considera que l'accés i la participació als mitjans de comunicació social és un dret essencial que permet la socialització en una societat de la informació com la que vivim, i que promou la visibilització del col·lectiu d'infants i adolescents com a subjectes de drets i els empodera. Ara bé, cal tenir en compte en tot tractament informatiu l'interès superior de l'infant.

La major part de les consideracions i recomanacions que es fan arribar als mitjans i als professionals en aquell informe són aplicables al funcionament d'internet i les xarxes socials. Tot i això, la incidència de l'Administració i dels col·legis professionals i organismes reguladors en aquest àmbit sovint és més limitada, atès que pot ser que la gestió de la informació en aquests casos no la facin professionals de la informació, ni es faci en el marc d'un funcionament d'un mitjà de comunicació com a tal.

És un gran repte per a la societat que els infants i adolescents tinguin garantit l'accés als mitjans de comunicació i a les tecnologies de la informació en condicions de seguretat i de protecció d'acord amb el seu nivell de desenvolupament personal.

El CAC, el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies i el Col·legi de Periodistes van publicar les Recomanacions sobre el tractament informatiu de la infància i l'adolescència tutelada per l'Administració, i el mes de març de 2021, amb la participació del Síndic de Greuges, es van emetre les Recomanacions per a una cobertura mediàtica de la infància i l'adolescència amb enfocament de drets, que també s'adreça a les plataformes d'intercanvi de vídeos i a les xarxes socials, atesa la importància que ha assolit el consum audiovisual i atès el seu caràcter col·laboratiu.

Les persones usuàries o generadores de continguts i les plataformes d'intercanvi de vídeos i les xarxes socials tenen la responsabilitat compartida d'aplicar els mecanismes i les mesures que disposa la normativa audiovisual contra aquests continguts.

- Cal incloure i fomentar l'**educació mediàtica** i el **criticisme** amb el consum de les xarxes socials en els currículums, i treballar des dels **centres d'educació primària i secundària** les eines que permetin als infants i adolescents detectar i denunciar informacions falses.
- Cal promoure **canals d'informació alternatius** amb continguts periodístics de qualitat adaptats als usos de consum de la població infantil i adolescent.
- Cal posar en valor internet i les xarxes socials com a **eines que permeten donar veu als infants i adolescents** i que els faciliten esdevenir **autors de continguts**, i, per tant, exercir el seu dret a la llibertat d'expressió i a ser escoltats. En aquest sentit, cal crear mecanismes per poder aprofitar aquest potencial amb la **protecció deguda**.
- Cal fugir d'una **visió adultocèntrica** i **escoltar l'opinió dels infants i adolescents** respecte de les necessitats que expressen en la seva relació amb internet i les xarxes socials.

Recull de recomanacions

1. Bretxa digital i bretxa educativa

- ❑ Cal garantir l'**accés de tots els infants i adolescents a dispositius electrònics i a connexió digital** per poder fer efectius drets com el dret a l'educació en condicions d'equitat.
- ❑ Cal que **centres educatius i ajuntaments es coordinin** per detectar les mancances dels nuclis familiars amb més dificultats per poder donar-hi solució mitjançant partides pressupostàries destinades a aquesta finalitat.
- ❑ Cal que els serveis d'atenció primària, els serveis socials, els serveis educatius i els serveis de salut assegurin que s'inclou l'**alfabetització i la capacitat en l'entorn digital** com a recurs de criança positiva i acompanyament a la parentalitat des de la primera infància, especialment en les famílies més vulnerables.
- ❑ Cal que els **centres educatius** incloguin en el **currículum programes de capacitat i formació** adreçats als nuclis familiars i també als infants i adolescents.
- ❑ Cal **adaptar les eines digitals** a les necessitats de les persones que tinguin qualsevol tipus de **discapacitat** per facilitar-los-en l'ús i garantir la inclusió digital.

Convenció Nacions Unides sobre els drets de l'infant

Art. 27: Dret a un nivell de vida adequat al desenvolupament de l'infant

Art. 28: Dret a l'educació en igualtat d'oportunitats

Art. 23: Dret de l'infant amb discapacitat a gaudir d'una vida plena

**Convenció Nacions Unides
sobre els drets de l'infant**

Art. 2: Dret a la igualtat efectiva entre homes i dones

2. Discriminació per raó de gènere

- Cal promoure de manera coordinada **entre sector públic i privat** un missatge de reforç de la igualtat de gènere i l'eliminació de rols sexistes, amb la participació d'*influencers* i altres actors que produeixin continguts audiovisuals amb fort impacte entre la població infantil i adolescent i utilitzant el seu canal de consum habitual.
- Cal **fomentar i incentivar les carreres de l'àmbit tecnològic entre les noies** des de les etapes d'educació infantil, difonent perfils de dones emprenedores en aquest àmbit, de manera que es permeti incrementar la **diversitat i la inclusivitat en els videojocs, les aplicacions i les xarxes socials**.
- Cal desenvolupar accions per aplicar les modificacions introduïdes per la Llei 17/2020, de 22 de desembre, del dret de les dones a erradicar la violència masclista, en concret amb relació a la violència digital.
- Cal impulsar un **conveni amb les principals plataformes intermediàries d'internet** per treballar criteris i mecanismes àgils i urgents de denúncia i retirada de continguts relacionats amb la violència masclista digital, i també articular mecanismes àgils i urgents de protecció i de justícia restaurativa per a les víctimes de violència digital, tal com disposa la Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista.
- Cal vetllar perquè s'impulsi l'eliminació d'estereotips de gènere i perquè es promoguin entorns i relats no sexistes en els **videojocs i altres aplicacions i xarxes socials**, com passa amb el sector de les joguines i en aplicació de la Llei 17/2015, de 21 de juliol, d'igualtat efectiva de dones i homes.
- Cal regular l'ús d'**eines d'edició** de fotografies i vídeos en aplicacions adreçades a adolescents menors d'edat, atesos els efectes nocius que produeixen, i promoure **campanyes** sobre les conseqüències potencialment perjudicials per a l'autoestima i la salut que té l'ús de filtres i de realitat augmentada en l'edició de fotografies i vídeos que s'exposin a internet.

3. El racisme i la racialització presents a les xarxes

- ❑ Cal estudiar com funcionen les lògiques del racisme i altres tipus de discriminació a col·lectius minoritaris en les societats actuals i a través de les xarxes socials, especialment entre la població infantil i juvenil, a fi de construir una espècie d'**etnografia virtual** que permeti detectar i visibilitzar les noves formes de xenofòbia.
- ❑ Cal formar i sensibilitzar sobre les repercussions socials i polítiques que genera el **discurs de l'odi** mitjançant **campanyes adreçades a la població infantil i juvenil** i mitjançant els mecanismes de comunicació i difusió de continguts naturals d'aquest segment poblacional en un llenguatge que infants i joves sentin com a propi.
- ❑ Cal incloure infants i adolescents racialitzats en totes les actuacions que s'emprenguin per fomentar el discurs alternatiu o **el ciberactivisme** en aquest àmbit.
- ❑ S'ha de potenciar la **sensibilització** respecte de totes les **formes d'assetjament i violència** que es poden detectar a les xarxes socials per poder difondre canals per denunciar pràctiques entre iguals.

Convenció Nacions Unides sobre els drets de l'infant

Arts. 2 i 19: Dret a la protecció contra tota forma de violència i a la no discriminació

**Convenció Nacions Unides
sobre els drets de l'infant**

Art. 3: La consideració de l'interès primordial de l'infant en l'àmbit del consum

4. Els infants i adolescents sotmesos als interessos econòmics de les grans corporacions tecnològiques

- ❑ Cal establir una **regulació contundent del mercat de dades i de les empreses** que operen en l'entorn digital per preservar els drets dels consumidors, especialment els dels infants i adolescents, i aplicar mesures sancionadores que obliguin a complir-la.
- ❑ Cal exigir a les corporacions que operen a internet que **facin ús dels avenços en intel·ligència artificial** i altres recursos que tenen a l'abast per avançar en el mercat digital i evitar que infants i adolescents puguin accedir a determinats recursos, productes i serveis no adequats a la seva edat i consumir-los.
- ❑ Cal regular la **transparència de la gestió dels prestadors de serveis digitals** sobre el contingut que transporta la seva xarxa, de manera que es puguin avaluar les mesures preses pels proveïdors i evitar que es puguin utilitzar els sistemes d'algorisme de recomanació de vídeos i altres continguts de les plataformes per a menors d'edat per anunciar i oferir continguts adreçats a persones majors d'edat que siguin nocius i fins i tot prohibits.
- ❑ Cal garantir que la **normativa de protecció dels consumidors infantils i adolescents en l'àmbit de la publicitat i el comerç electrònic s'aplica de manera estricta i efectiva, ampliant si escau l'abast de productes i serveis que es consideren nocius i perjudicials**, de la mateixa manera que es fa en la publicitat i en el comerç tradicionals, mitjançant les **sancions** que corresponguin.
- ❑ Cal regular sistemes d'autenticació que permetin **acreditar l'edat de l'usuari** d'una plataforma o aplicació digital, d'un joc, etc. per mitjà de DNI o certificat digital. Cal aplicar sancions a les operadores d'internet que no validin les persones usuàries en funció de l'edat.
- ❑ Cal reprendre el treball de **modificació del Codi de consum** per incorporar-hi mecanismes de protecció de la infància i la joventut en les relacions de consum a través de plataformes digitals i mercats en línia, especialment en matèria de joc i publicitat. També cal activar l'actuació de la **Inspecció de consum** per combatre les pràctiques considerades il·lícites des de la perspectiva del consum i tenint en compte la normativa actual.
- ❑ Cal que les institucions i els governs fomentin i regulin el sector de manera que es pugui assegurar que les diferents aplicacions disposen d'**eines efectives de control parental**, i que alhora arbitrin mecanismes per **alertar els usuaris de continguts i usos inadequats** i aconseguir una experiència de navegació més beneficiosa.

❑ Cal que les administracions treballin amb les **empreses del sector** per aconseguir més **corresponsabilitat** en la protecció dels drets dels infants i la capacitació en l'educació digital de les famílies.

5. Continguts nocius per a la salut dels infants i adolescents

❑ Cal informar sobre **els delictes d'incitació al suïcidi, l'autolesió i el consum de productes que poden suposar un risc per a la salut** comesos en entorns digitals i previstos en el Codi penal i **promoure'n la denúncia**, i els organismes competents han d'avançar en la persecució d'aquests delictes.

❑ Cal aprofitar la potestat atorgada pel **Reial decret llei 14/2019**, de 31 d'octubre, que permet al govern **intervenir les xarxes socials i tallar comunicacions electròniques** sense autorització judicial, per intervenir les xarxes en cas que es detectin riscos per a la seguretat, la salut i la protecció de drets dels infants i adolescents.

❑ Cal que els proveïdors de serveis, les plataformes d'intercanvi de vídeos i les xarxes socials disposin de **mecanismes de protecció eficaços** per evitar que continguts clarament nocius i de promoció de pràctiques no saludables entre població especialment vulnerable puguin arribar a les persones usuàries.

❑ Cal garantir que quan es facin cerques de **paraules clau que impliquin risc**, s'activin missatges i enllaços que ofereixin informació d'ajuda i permetin fer un seguiment de la persona que ha fet la cerca.

❑ Cal **estudiar amb més profunditat** l'efecte que tenen en les emocions alguns continguts que apareixen a internet, especialment en la població infantil i adolescent, i també com afecten **els hàbits de consum en el son i la salut física i mental**, per poder facilitar informació i sensibilitzar sobre aquesta qüestió.

❑ Cal estudiar l'**afectació que té en la salut mental** l'exposició a les pantalles i a determinats continguts, xarxes socials i aplicacions, especialment en la població infantil i adolescent més susceptible de patir problemes de salut mental.

Convenció Nacions Unides sobre els drets de l'infant

Arts. 24 i 25: El dret a gaudir del nivell de salut més alt possible

**Convenció Nacions Unides
sobre els drets de l'infant**

Art. 31: El dret al descans a l'esplai, al joc i a les activitats d'esbarjo adequades a l'edat de l'infant i a participar de la vida cultural i artística.

6. L'addició al joc

- ❑ Cal incloure dins el **protocol d'activitats preventives de seguiment de salut** de l'infant sa el control de la capacitació digital i la prevenció de comportaments addictius i no saludables d'internet.
- ❑ Cal avançar encara més en la regulació que es fa del sector del joc en línia, de manera que es limiti l'accés a menors de divuit anys, mitjançant sistemes d'**intel·ligència artificial per detectar l'edat real** del jugador i l'aplicació de sancions severes a les empreses que incompleixin la normativa.
- ❑ Cal fer efectives les mesures previstes a l'avantprojecte de llei del Ministeri de Consum pel que fa a l'ús de **mecanismes de recompensa aleatoris i de premi a la permanència en videojocs**.
- ❑ Cal assegurar-se que en la publicitat es compleix la normativa vigent, i cal sensibilitzar sobre les addiccions a la tecnologia i al joc per mitjà de canals que tinguin audiència de públic infantil i juvenil. Per mitjà de la nova **lleï d'addiccions** s'incorporaran noves mesures de reducció de riscos per augmentar la protecció de les persones que vulguin jugar amb diners.
- ❑ Cal **actualitzar el Codi de consum**, com a instrument per combatre les noves formes d'addicció detectades.
- ❑ Cal incloure **nous indicadors** que permetin caracteritzar els diferents problemes comportamentals pels quals s'inicia tractament i poder conèixer-ne millor els riscos associats. Cal també publicar **dades oficials** de joves que pateixen addicció als videojocs i elaborar **campanyes de conscienciació** per a la població jove.

7. El consum de pornografia a internet

- Cal garantir que **tots els centres educatius** de Catalunya imparteixen una **educació afectivosexual** integral obligatòria i transversal en totes les etapes educatives, que doni resposta a les inquietuds i a les necessitats de coneixement i desenvolupament en aquest àmbit dels infants i adolescents, i que permeti formar i consolidar les bases per construir **relacions afectives igualitàries, sanes i respectuoses, lliures de condicionants i rols de gènere**.
- Cal garantir el dret de tots els alumnes a rebre informació adequada sobre la diversitat de gènere i l'orientació sexual en els llibres de text i en altres materials educatius, i també a través dels equips docents mitjançant la formació especialitzada corresponent. Cal també que la Inspecció educativa supervisi que aquesta informació s'ofereix en tots els centres educatius.
- Cal exigir a les companyies que operen a internet que perfeccionin els mecanismes de què disposen per poder **detectar continguts nocius** i continguts que contravenen els interessos dels infants i que no apliquen filtres segurs de limitació a l'accés per edat, i cal aplicar mesures sancionadores a les empreses o particulars que fan difusió d'aquests continguts.
- Pel que fa als **continguts delictius**, cal millorar les eines ja existents per detectar-los i eliminar-los, i perseguir-ne els perpetradors.
- Cal **contrarestar el discurs dominant** a les xarxes, sobretot amb relació a la sexualitat i les relacions afectivosexuals tòxiques o no adequades, aportant continguts formatius i sensibilitzadors a través dels canals i les xarxes de comunicació social que utilitzen efectivament infants i adolescents.

Convenció Nacions Unides sobre els drets de l'infant

Art. 6: El dret de l'infant al ple desenvolupament i l'educació afectivosexual

Convenció Nacions Unides sobre els drets de l'infant

Art. 16: El dret de l'infant a no ser subjecte d'interferències arbitràries o il·legals en la seva vida privada, ni d'atacs al seu honor o a la seva reputació

8. La sobreexposició

- ❑ Cal exigir més **transparència respecte de les polítiques de privacitat i informació sobre l'ús i el tractament que es fa de les dades de caràcter personal** per part de les empreses que operen a internet, especialment en les xarxes socials més consultades i consumides per població infantil i adolescent. Cal adequar la informació a l'edat i la capacitat de la persona usuària i assegurar-ne l'edat real.
- ❑ Cal sensibilitzar encara més mitjançant **campanyes informatives i de formació a les escoles** i els instituts. Cal sensibilitzar també les famílies sobre la necessitat de preservar les dades de caràcter personal i sobre els drets d'accés, de rectificació, de cancel·lació i d'oposició amb relació a les TIC, i informar-les de les vies per denunciar una vulneració de drets.
- ❑ Cal garantir als tutors legals la possibilitat de cedir l'ús d'imatges i altres dades de caràcter personal dels infants només per a l'ús intern dels centres i amb finalitats acadèmiques, o d'optar entre la cessió a tots els efectes o la cessió restringida, i que en cap cas aquesta decisió afecti **la participació dels infants en les activitats escolars**.
- ❑ Cal treballar conjuntament amb organismes com ara l'Autoritat Catalana de Protecció de Dades i el Consell de l'Audiovisual de Catalunya l'establiment de criteris per a la promoció de les TIC a les aules, amb garantia dels drets dels infants i adolescents i evitant riscos i possibles usos indeguts amb relació a la normativa de protecció de dades i seguretat a la xarxa.

9. La desinformació

- ❑ Cal incloure i fomentar l'**educació mediàtica i el criticisme** amb el consum de les xarxes socials en els currículums, i treballar des dels **centres d'educació primària i secundària** les eines que permetin als infants i adolescents detectar i denunciar informacions falses.
- ❑ Cal promoure **canals d'informació alternatius** amb continguts periodístics de qualitat adaptats als usos de consum de la població infantil i adolescent.
- ❑ Cal posar en valor internet i les xarxes socials com a **eines que permeten donar veu als infants** i adolescents i que els faciliten esdevenir **autors de continguts**, i, per tant, exercir el seu dret a la llibertat d'expressió i a ser escoltats. En aquest sentit, cal crear mecanismes per poder aprofitar aquest potencial amb la **protecció deguda**.
- ❑ Cal fugir d'una **visió adultocèntrica i escoltar l'opinió dels infants i adolescents** respecte de les necessitats que expressen en la seva relació amb internet i les xarxes socials.

Convenció Nacions Unides sobre els drets de l'infant

Art. 17: Dret a l'accés a la informació i als materials informatius

Arts: 12 i 13: Dret a l'escolta i a la llibertat d'expressió

Annex I. La regulació vigent relativa a la protecció dels infants i adolescents a internet

□ L'Observació general número 25 del Comitè de Drets de l'Infant, relativa als drets dels infants en relació amb l'entorn digital, de 2 de març, ha significat un avenç a l'hora de plasmar quines són les mesures necessàries que haurien d'adoptar els estats signants de la **Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant** a fi que els drets recollits en la Convenció siguin respectats també a la xarxa.

A Europa:

□ El **Consell de l'Organització de Cooperació i Desenvolupament Econòmic (OCDE)** va emetre la Recomanació sobre la infància en l'entorn digital el dia 31 de maig de 2021.

□ El **Comitè de Ministres del Consell d'Europa** va emetre el 2018 directrius als estats membres sobre el respecte, la protecció i el compliment dels drets de l'infant en l'entorn digital; el 2019, la Recomanació sobre el desenvolupament i la promoció de l'educació per a la ciutadania digital; el 2020, les Directrius sobre la protecció de les dades personals dels infants en un entorn educatiu, i finalment, el 2021, la Declaració del Comitè de Ministres sobre protecció del dret a la intimitat dels infants en l'entorn digital.

A l'**Estat espanyol** hi ha diversa normativa que preveu instruments que permeten promoure, protegir i fer efectius els drets dels infants en l'entorn digital:

□ La **Llei orgànica de protecció jurídica del menor**, modificada per la Llei 26/2015, de 28 de juliol, de modificació del sistema de protecció a la infància i a l'adolescència, regula el dret a l'alfabetització digital i mediàtica.

□ La **Llei orgànica 1/1982, de 5 de maig, de protecció civil del dret a l'honor, la intimitat personal i la pròpia imatge**, i la **Llei orgànica 3/2018, de 5 de desembre, de protecció de dades personals i garantia dels drets digitals**, preveuen regulació específica pel que fa a la protecció de dades dels infants, en especial a internet i a les xarxes socials.

Així mateix, s'exigeix l'aprovació d'un pla d'actuació dirigit a promoure les accions de formació, difusió i conscienciació necessàries per aconseguir que els menors d'edat facin un ús equilibrat i responsable dels dispositius digitals i de les xarxes socials, i també dels serveis de la societat de la informació equivalents d'internet, amb la finalitat de garantir el desenvolupament adequat de la seva personalitat i de preservar la seva dignitat i els seus drets fonamentals.

□ La **Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant de la violència**, inclou diversos apartats amb relació a l'ús segur i responsable d'internet, mitjançant la col·laboració

pública i privada. En concret, recull el deure de tota persona física o jurídica de comunicar l'existència de continguts disponibles a internet que constitueixin una forma de violència contra qualsevol infant o adolescent, i l'obligació de comunicar-ho a l'autoritat competent.

▣ El **Codi penal**, per mitjà de la Llei orgànica 8/2021, esmentada més amunt, introdueix tres nous tipus delictius per evitar la impunitat de conductes perpetrades a través de mitjans tecnològics i de comunicació.

▣ La **Llei orgànica 3/2018, de 5 de desembre, de protecció de dades personals i garantia dels drets digitals**, situa el consentiment per al tractament de dades personals als catorze anys, tenint en compte que la informació proporcionada ha de ser comprensible i transparent. L'article 84, sobre protecció dels menors a internet, exigeix a pares, mares, tutors, curadors o representants legals que els menors d'edat facin un ús equilibrat i responsable dels dispositius digitals i els serveis de la societat de la informació a fi de garantir un desenvolupament adequat de la seva personalitat.

▣ La **Llei 7/2010, de 31 de març, general de comunicació audiovisual**, especifica en l'article 7 que les persones menors d'edat tenen dret que la seva imatge i la seva veu no siguin utilitzades en serveis de comunicació audiovisual sense el seu consentiment o el dels seus representants legals.

▣ La **Llei 13/2011, de 27 de maig, de regulació del joc**, preveu la protecció dels drets de les persones menors d'edat i d'altres grups especialment vulnerables.

▣ El **Reial decret llei 14/2019, de 31 d'octubre, pel qual s'adopten mesures urgents per raons de seguretat pública en matèria d'administració digital, contractació del sector públic i telecomunicacions**, amplia els supòsits en els quals el govern pot intervenir les xarxes socials i tallar comunicacions electròniques sense autorització judicial.

A Catalunya es disposa de la normativa següent:

▣ La **Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència**, inclou un capítol sobre publicitat, mitjans de comunicació social i espectacles amb la finalitat de protegir els infants i adolescents, i estableix que no s'hi poden incloure continguts que els puguin perjudicar moralment o físicament.

▣ La **Llei 22/2010, de 20 de juliol, del Codi de consum de Catalunya**, determina que el col·lectiu d'infants i adolescents és un col·lectiu especialment protegit.

▣ La **Llei 17/2015, de 21 de juliol, d'igualtat efectiva de dones i homes**, estableix, pel que fa a estereotips i jocs i joguines, que "les administracions públiques de Catalunya amb competències han d'emprendre les accions necessàries per sensibilitzar i informar sobre la importància del joc i les joguines en la transmissió dels estereotips sexistes".

▣ La **Llei 17/2020, de 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a erradicar la violència masclista**, inclou el concepte de *violència digital*, que consisteix en els actes de

violència masclista i misogínia en línia comesos, instigats, amplificats o agreujats, en part o totalment, amb l'ús de tecnologies de la informació i de la comunicació, plataformes de xarxes socials, webs o fòrums, correu electrònic i sistemes de missatgeria instantània i altres mitjans semblants que afectin la dignitat i els drets de les dones.

▣ El **Decret 76/2020, de 4 d'agost, d'administració digital**, estableix que l'Administració de la Generalitat ha de disposar d'un model de ciberseguretat que garanteixi la seguretat dels actius tecnològics i dels serveis digitals, i la protecció dels usuaris dels sistemes, i que també ha de generar una cultura de la ciberseguretat.

Annex II. Bones pràctiques. Algunes actuacions i polítiques públiques que duen a terme les administracions i institucions públiques. La funció de les empreses

A continuació, es recullen un conjunt de pràctiques, polítiques públiques i actuacions que s'estan duent a terme amb la finalitat de protegir els drets dels infants i els adolescents en el consum d'internet, aplicacions i xarxes de comunicació social.

En aquest sentit, hi ha diverses institucions, autoritats reguladores i administracions públiques que han endegat programes i campanyes de sensibilització, a banda de mesures de control per fer efectiu l'interès superior de l'infant, que, com s'ha vist, sovint en aquest àmbit es veu sotmès a altres interessos i beneficis.

A banda, hi ha les accions d'autoregulació que duu a terme el sector empresarial i bones pràctiques de responsabilitat social corporativa, algunes de les quals s'han esmentat ja en aquest informe, que tenen com a finalitat protegir els infants i adolescents i prestigiar també l'actuació de les empreses.

1. Accessibilitat i bretxa digital

A l'inici del confinament, el Departament d'Educació va detectar que a Catalunya hi havia 55.000 famílies que tenien dificultats per seguir una educació telemàtica, perquè no disposaven d'ordinador o perquè no tenien connexió a internet, entre altres raons.

La Subdirecció General de Recerca i Cultura Digital del Departament d'Educació, empesa per l'impacte de la pandèmia, ha fet accelerar el **Pla d'educació digital de Catalunya**, que es desenvoluparà en tres anys en lloc dels cinc previstos inicialment. El Pla és un projecte estratègic per accelerar la transformació digital dels centres educatius de Catalunya i abordar la bretxa digital. Alguns dels seus objectius són: assegurar que l'alumnat sigui digitalment competent en acabar l'etapa obligatòria, augmentar el nombre de professorat amb competència digital i teixir una xarxa de centres que facilitin l'aprenentatge en el marc de la transformació educativa. Per implementar el Pla, el Departament hi destina 139 milions d'euros. Aquesta inversió inclou la dotació d'ordinadors per a l'alumnat i per al professorat, la dotació de dispositius de connectivitat i la instal·lació als centres del servei Wifi-LAN.

El Consorci d'Educació de Barcelona, per la seva banda, va crear un **banc de préstec de tauletes** amb internet per a l'alumnat vulnerable durant el confinament. L'Ajuntament d'aquest municipi ha invertit 500.000 euros del Fons covid en la compra de 2.000 dispositius, que se sumen als 300 que van quedar disponibles el primer curs que va estar afectat pel confinament, després que es distribuïssin 2.700 tauletes entre tot l'alumnat en situació de vulnerabilitat social que cursava sisè de primària o primer d'ESO.

El Consorci, doncs, va gestionar un banc amb més de 2.300 tauletes disponibles per a l'alumnat confinat per la covid-19, tant per als alumnes que donaven positiu com per als que es veien obligats a fer quarantena per ser contacte en un grup estable. Quan el Consorci d'Educació tenia coneixement del confinament d'un grup, es posava en contacte amb el centre per saber si hi havia alumnes susceptibles de necessitar una tauleta per seguir les classes des de casa.

El **Projecte pilot d'inclusió digital als barris** de l'Ajuntament de Barcelona compta amb el suport actiu de trenta organitzacions entre entitats i empreses: operadores de telefonia, fabricants de dispositius, representants de l'ecosistema tecnològic, entitats del Tercer Sector, entitats de Nou Barris i equipaments del districte. La primera prova pilot iniciada a Trinitat Nova permetrà definir polítiques digitals per a la reducció de la bretxa digital a tota la ciutat.

Des de la Secretaria de Polítiques Digitals es promou la **Xarxa Punt TIC**, integrada per centres i espais molt diversos, de titularitat pública o privada, que posen a disposició de persones, empreses i col·lectius l'equipament i el personal necessari per facilitar-los l'accés a les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) i, d'aquesta manera, a la societat del coneixement. Són centres de referència territorial pel que fa a la societat del coneixement i són espais integradors que potencien la dinamització comunitària i/o empresarial del territori.

2. Sensibilització i formació en l'ús d'internet i la seguretat

L'Autoritat Catalana de Protecció de Dades, juntament amb el Departament d'Educació, promou mesures de sensibilització sobre la necessitat de protegir les pròpies dades que es publiquen a internet. En aquest sentit, s'ha ofert formació sobre protecció de dades als docents.

La competència docent és un dels factors més determinants en la qualitat de l'acció educativa. En la seva pràctica diària, el professorat ha de desenvolupar la competència digital docent de manera integral. Per fer front a aquesta necessitat, el Departament d'Educació porta a terme un seguit d'actuacions amb la finalitat d'assegurar la competència digital tant dels docents en actiu com dels docents de nova incorporació. Es convoquen **284 places de mentors i mentores digitals per impulsar la digitalització dels centres educatius catalans**. Aquestes persones s'encarregaran d'acompanyar, implementar i avaluar l'estratègia digital als centres. Concretament, a través de l'acompanyament d'aquests professionals, es capacitarà el professorat en competències digitals en el marc del projecte educatiu del centre, s'acompanyarà la comissió digital en l'elaboració de l'estratègia digital de centre i es durà a terme una formació interna per assolir la competència digital.

L'Autoritat Catalana de Protecció de dades (APDCAT), entre altres propostes que ofereix a la seva pàgina web, ha engegat la campanya "**A internet, controles?**", dirigida a infants i joves amb l'objectiu d'aconseguir que els menors siguin curosos amb la seva identitat i la protecció de les seves dades personals en un moment en què tenen un accés molt obert a les noves tecnologies, tant a casa com a l'escola. La campanya, desenvolupada a través de diferents accions, està dissenyada per fer arribar de la manera

més eficaç una sèrie de recomanacions i hàbits saludables en l'ús de la tecnologia. La campanya també pretén que els menors sàpiguen com actuar davant possibles situacions de risc i que puguin explotar amb seguretat totes les potencialitats que els ofereix la xarxa.

La mateixa APDCAT ha participat molt recentment en l'**Assemblea Global de Privacitat**, que reuneix més de 130 autoritats de protecció de dades del món i que ha aprovat una resolució en favor dels drets digitals dels menors. La resolució reconeix que els menors mereixen una protecció especial, com recull la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant.

L'APDCAT ha elaborat també un nou recurs educatiu de participació directa a partir del joc, per conscienciar joves i adolescents dels perills de perdre el control de les dades personals en moure's per internet o les xarxes socials. **"Tu tries!"** és un **joc en format de vídeo interactiu** que es desenvolupa a partir de la història de dos joves que juguen en línia i competeixen entre ells. De sobte, reben alhora un missatge d'alerta que els demana ajuda per recuperar les seves dades personals, que han estat segrestades, juntament amb les de la resta de jugadors i jugadores.

L'Agència de Salut Pública ha publicat la **Guia preventiva sobre entorns digitals adreçada a professionals que treballen amb adolescents** (tant en entorns d'educació formal com no formal), que té com a objectiu informar sobre l'actitud crítica per prevenir usos problemàtics o patològics en els entorns digital i potenciar-la, la qual cosa també prevé el joc patològic en línia.

L'Agència de Ciberseguretat de Catalunya té publicades a la seva web **internetsegura.cat** diverses eines, recomanacions i guies adreçades a famílies, a infants i joves i a educadors per poder protegir els drets dels infants i adolescents.

Per mitjà del programa **Salut i Escola** es vehiculen les propostes preventives per fer a l'aula, i s'està treballant per incloure continguts preventius sobre usos d'internet i jocs amb apostes (tant en format en línia com presencial).

La Secretaria d'Infància, Adolescència i Joventut (SIAJ) ha impulsat la campanya **#HeyBrain**, adreçada a la població adolescent, per fomentar hàbits sans i responsables en la utilització dels dispositius mòbils (telèfons intel·ligents i tauletes) i de les xarxes socials.

Amb el lema **"Jo actuo per una internet conscient. Crea, gaudeix i comparteix"**, la campanya **#HeyBrain** aprofita l'increment en l'ús de les TIC durant el confinament per adreçar-se directament als adolescents i joves i encoratjar-los a fer servir els dispositius mòbils per desenvolupar-hi tot el seu potencial comunicatiu, creatiu, participatiu, comunitari o cívic. Alhora, busca que se sentin empoderats per posar els seus propis límits en el món digital. En aquest sentit, la campanya vol servir per conscienciar dels perills de les xarxes socials. Perills com ara l'aïllament físic, l'addicció a les TIC i/o als jocs en línia, la necessitat compulsiva d'exposar la vida personal a les xarxes, el ciberassetjament, el *sexpreading* (compartir imatges amb contingut sexual d'una altra persona sense consentiment), les noves expressions de violència masculista, la sobredosi d'informació o els trastorns psicològics. En definitiva, es tracta de conscienciar dels

inconvenients i perills de les xarxes i de l'ús desmesurat de mòbils i altres dispositius (un ús que s'ha incrementat molt durant el confinament) i fer-ho fugint de la perspectiva adultocèntrica o allisonadora: parlant de tu a tu als joves i reconeixent-los com a ciutadans que saben on són els límits.

També s'ha posat en marxa la campanya [#AgafaElGuant](#), amb l'objectiu d'augmentar la protecció i la seguretat d'infants, adolescents i joves davant les violències masclistes en la realitat actual derivada de la crisi sociosanitària de la covid-19, apropar-los els recursos existents i promoure un espai virtual de suport que en trenqui l'aïllament.

El Departament d'Interior, per mitjà del cos de Mossos d'Esquadra, fa diferents actuacions formatives i preventives adreçades a centres educatius, joves i adolescents i famílies, en el marc del [Pla d'acció internet segura del cos adreçat als centres educatius i a les famílies](#). Darrerament s'ha engegat una [campanya sobre la ciberseducció de menors \(grooming\)](#).

Pel que fa a accions de formació a famílies, l'Agència de Salut Pública, mitjançant el programa [Connecta amb els teus fills i filles](#), té previst dissenyar un taller formatiu sobre entorns digitals adreçat a les associacions de famílies de centres educatius de primària i secundària.

El [programa EduCAC](#), fruit de la col·laboració entre el Consell de l'Audiovisual de Catalunya i el Departament d'Educació, entre d'altres, promou l'educació mediàtica en els àmbits educatius formals i informals.

Molt recentment el [Govern](#) ha presentat la guia Les tecnologies digitals a la infància, l'adolescència i la joventut, que vol prevenir que els joves en facin un ús inadequat o excessiu. L'objectiu és que esdevingui un referent i una eina d'acompanyament per a les famílies i el personal docent i educador. Hi han participat els departaments de [Salut, Drets Socials i Educació](#).

3. Prevenció d'addiccions

El nou [Pla sobre drogues i addiccions comportamentals 2019-2023](#) recull entre les seves accions la formació al professorat, als professionals dels equips d'assessorament psicopedagògic i als agents educadors que es relacionen amb els infants i joves des de diferents àmbits. Es preveu una nova estratègia de sensibilització a la població general per a la prevenció de les addiccions comportamentals, inclòs el joc amb diners.

També s'està implementant el programa educatiu [EduCAC](#) (que neix de la col·laboració entre el Consell de l'Audiovisual de Catalunya, el Departament d'Ensenyament, el Consorci Sanitari de Terrassa, l'Hospital de Bellvitge i l'Hospital de Sant Joan de Déu) que incorporarà unitats didàctiques per treballar a les escoles (5è i 6è de primària i ESO) sobre el joc d'apostes i l'ús dels videojocs, i sobre hàbits alimentaris saludables i de les pantalles. Es farà un estudi pilot per identificar l'eficàcia d'aquest programa.

Altres programes en l'àmbit educatiu que també s'han desenvolupat i que inclouen la prevenció en addiccions comportamentals són: a educació primària, [L'aventura de la vida](#) i [Històries de la Yasmina](#) (programa en fase de disseny). I per als centres d'educació secundària, l'obra de teatre educatiu [Enxarxats](#).

D'altra banda, en l'àmbit universitari s'han endegat actuacions preventives des de la plataforma [Efecte Uni](#), i per a població jove (de dotze a trenta anys) s'està desenvolupant el programa [Let's Chat](#).

Mitjançant les tecnologies de la comunicació i la informació es potencia la difusió dels missatges preventius adreçats a joves a través d'[elPep.info](#) (per a nois i noies de catorze a setze anys), amb 19.975 visitants el 2018, i [laClara.info](#) (a partir de setze anys), amb 119.864 visitants el 2018. En ambdues plataformes s'inclouen missatges i reflexions al voltant dels usos de les pantalles i dels jocs amb diners.

A mitjans de 2019, el Consell de l'Audiovisual de Catalunya, la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals i l'Obra Social "la Caixa" van iniciar la campanya de sensibilització "[A mi no m'enganyen](#)", sobre els usos de les pantalles i les apostes.

La Secretaria de Salut Pública, i en concret la Subdirecció General de Drogodependències, està construint l'[Observatori Català de Drogues i Addiccions](#) per recollir indicadors actualitzats relacionats amb les addiccions. Aquest observatori es farà efectiu amb una [nova llei d'addiccions](#).

Quant a les dades de les enquestes estatals, l'[enquesta sobre l'ús de drogues en ensenyaments secundaris \(ESTUDES\)](#) i l'[enquesta domiciliària sobre alcohol i drogues a Espanya \(EDADES\)](#) es fan de forma biennal i en anys alterns per poder fer un seguiment de les diferents problemàtiques relacionades amb les addiccions.

Pel que fa a les dades assistencials, es va elaborar i validar un [nou indicador d'inicis de tractament per a addiccions comportamentals](#), que permetrà que els centres que fan tractament de les addiccions comportamentals notifiquin de forma sistemàtica els pacients que inicien tractament per aquest motiu, per tenir informació actualitzada dels nous pacients que accedeixin a les unitats de joc patològic (UJP), als centres d'atenció i seguiment de les drogodependències (CAS) i als centres de salut mental (CSM). Aquest indicador està incorporat també a la plataforma del Sistema d'Informació sobre Drogodependències de Catalunya (SIDC) i s'està incorporant al programa d'història clínica informatitzada eCAP de Salut Mental i Addiccions. A l'inici de l'any 2022 s'espera que totes les UJP i els CAS ja notifiquin mitjançant aquesta plataforma.

D'altra banda, amb la col·laboració del Servei de Salut Maternoinfantil, s'està revisant el [Protocol d'activitats preventives i de promoció de la salut a l'edat pediàtrica](#) per millorar la detecció precoç de conductes relacionades amb addiccions.

A més, s'està desenvolupant tot un nou apartat sobre addiccions comportamentals dins de la web del [Canal Drogues](#), perquè aquesta plataforma esdevingui un referent per a tothom qui vulgui obtenir informació sobre les addiccions comportamentals. S'hi inclourà una gran quantitat de material per oferir tota la informació actualitzada respecte de les addiccions comportamentals i els senyals d'alerta, i es podrà accedir a consells material d'interès i a la llista de recursos actualitzats als quals es pot acudir si es necessita assistència.

Com a part del nou [Pla d'acció sobre drogues i addiccions de Barcelona 2021-2024](#), l'Ajuntament de Barcelona ha anunciat recentment que posarà en marxa un pla de xoc als instituts de la ciutat per frenar la creixent addicció al joc dels alumnes. Segons les dades de l'Agència de Salut Pública de Barcelona (ASPB), l'edat d'inici al joc d'apostes ronda els catorze anys. Per aquest motiu, és la primera vegada que l'Enquesta sobre factors de risc a l'escola secundària de l'ASPB inclou preguntes relacionades amb el joc. Segons els resultats de l'enquesta, el 7,9% dels alumnes d'ESO, batxillerat i cicles formatiu de grau mitjà s'han jugat diners de manera presencial en l'últim any, mentre que el 7,4% ho ha fet a pàgines o aplicacions de joc en línia. A més, es considera que el 3,4% dels alumnes d'entre tretze i dinou anys podria tenir un problema patològic amb el joc.

Amb aquestes dades a la mà, el pla d'acció municipal aposta per implementar un programa escolar per prevenir les addiccions al joc, en especial entre els adolescents menors d'edat, i reforçar el control sobre la publicitat i el patrocini d'esdeveniments d'aquesta mena de negocis. De fet, tots els equipaments municipals prohibeixen l'accés a pàgines de joc en línia.

4. Educació afectivosexual i coeducació

Com a primer eix del [Pla estratègic de polítiques d'igualtat de gènere 2019/2022](#), aprovat per Acord de Govern de 9 de juliol de 2019, hi ha la coeducació i la promoció de valors i models igualitaris.

Entre les actuacions previstes hi ha les següents:

- Designació i formació de la persona referent de coeducació dins del consell escolar de tots els centres educatius.
- Seguiment i actualització de les actuacions proposades al Pla per a la igualtat de gènere en el sistema educatiu.
- Creació del Premi a la millor escola coeducativa.
- Creació d'una guia per a la inclusió de la perspectiva de gènere en l'acció tutorial.
- Elaboració d'un protocol per a una atenció específica i especialitzada adreçada a filles i fills de dones en situació de violència masclista.

El [Programa Coeduca't](#) té com a objectiu ajudar els centres a treballar aspectes bàsics de coeducació, de perspectiva de gènere i de sexualitat de forma explícita, sistemàtica, rigorosa i respectuosa. L'objectiu final del programa és que, després de tres fases, el curs 2021/2022 tots els centres educatius de Catalunya incorporin de forma explícita en el seu projecte educatiu de centre aspectes bàsics de coeducació, de perspectiva de gènere i de sexualitat.

El [Programa formatiu de prevenció de la violència masclista](#) consta de formació per a docents, per a l'alumnat de cicle superior d'educació primària, per a l'alumnat de 3r i 4t d'ESO i per a les famílies.

El Departament de Salut disposa, a través de la web Sexe Joves i als centres d'atenció sexual i reproductiva, de diferents recursos i serveis per informar i assessorar sobre qüestions relacionades amb la sexualitat, especialment adreçades a adolescents i joves.

5. La funció de les empreses

Pel que fa a les grans empreses del sector de les tecnologies de la informació, el dia 11 de novembre es van reunir a París dirigents d'empreses com Amazon, Google, Youtube, Meta (matriu de Facebook i Instagram), Microsoft, Snapchat i Twitter amb líders de governs de tot el món, en resposta a la crida d'UNICEF per protegir els infants en l'àmbit digital.

En el marc d'aquest acte, es va aprovar un text que demanava a governs, proveïdors de contingut a internet i organitzacions que defensessin els drets dels infants en l'àmbit digital.

La majoria d'empreses disposen d'una política corporativa que inclou mesures de protecció dels infants. No obstant això, queda molt camí per recórrer. Mentre no hi hagi una regulació forta a escala mundial que exigeixi a les empreses un compliment estricte de la normativa i penalitzi la difusió i el consum de contingut nociu, els interessos econòmics són molt forts i les conseqüències dels incompliments insuficients perquè les empreses es vegin forçades a desenvolupar mecanismes prou eficaços per combatre les vulnerabilitats existents.

Algunes iniciatives ja s'han esmentat en el cos de l'informe, com l'aplicació de la intel·ligència artificial, que s'utilitza a bastament per a altres finalitats, i que Facebook i Instagram van anunciar que es podria utilitzar per identificar l'edat real dels usuaris i per detectar continguts inapropiats que s'adrecen a infants.

Algunes xarxes socials, com ara Youtube i Twitter, utilitzen també sistemes interns de cribratge per detectar i eliminar continguts inadequats, no sense polèmica respecte de la transparència dels criteris i mecanismes que s'utilitzen, i respecte de les conseqüències d'aplicar-los en alguns casos. Microsoft, per la seva banda, ha desenvolupat l'eina [MicrosoftPhotoDNA](#), que crea identificadors numèrics a partir d'imatges i els compara amb una base de dades d'imatges ja identificades i confirmades, i quan troba una coincidència la bloqueja. Aquesta eina ha permès eliminar milions de fotografies il·lícites, i ha servit per detectar depredadors sexuals i rescatar víctimes d'assetjament i abusos. Moltes d'aquestes eines són utilitzades habitualment per cossos policials per detectar il·lícits penals.

Moltes empreses del sector també han dissenyat eines de control parental, que es posen a l'abast de les famílies que les vulguin i que tinguin la capacitat de saber fer-ne ús. Representants d'alguns països han demanat que el control parental vingui instal·lat de manera obligatòria a qualsevol dispositiu d'ús infantil.

Algunes empreses han desenvolupat també campanyes de sensibilització i han elaborat guies per educar i formar famílies i usuaris, com per exemple el projecte [deSHAME](#), cofinançat per Facebook i la Unió Europea; la guia per

a educadors sobre la formació en l'ús de mitjans, o la campanya de Google **Be Internet Awesome**, relacionada amb la ciutadania digital, entre d'altres. Alhora, algunes empreses, en la seva política corporativa, col·laboren habitualment en campanyes institucionals que promouen la protecció de drets dels infants en línia.

No obstant això, sembla evident que la tecnologia i la intel·ligència artificial han aconseguit optimitzar el rendiment de les dades que s'obtenen dels usuaris però no serveixen per evitar de manera contundent les vulneracions de drets d'infants malgrat les iniciatives que s'han esmentat.

En aquest sentit, a Europa hi ha algunes propostes, com ara la **Llei de serveis digitals**, la **Llei de mercats digitals de la UE** o el mateix **Reglament de protecció de dades**, que avancen en el sentit de regular l'entorn digital i protegir els drets de les persones que en fan ús, especialment els dels infants, però cal avançar encara per regular l'entorn digital i el mercat de les dades i la transparència digitals.

Les **Directrius per a la Indústria** i les **Directrius sobre protecció de la infància en línia elaborades per la Unió Internacional de Telecomunicacions (UIT)** conjuntament amb un grup de treball integrat per institucions dedicades al sector de les TIC i a la protecció a la infància, són un exemple de la voluntat d'integrar en les polítiques corporatives mesures per protegir i promoure els drets dels infants.

S'exigeix, entre d'altres, que el pes de la seguretat no recaigui exclusivament en l'usuari final. S'exigeix també que les empreses disposin d'un mecanisme de reclamació perquè les persones afectades, especialment infant i adolescents, puguin plantejar les infraccions i les vulneracions que detectin. Es plantegen un conjunt de recomanacions i es recullen les bones pràctiques detectades.

SÍNDIC

EL DEFENSOR
DE LES
PERSONES

Síndic de Greuges de Catalunya
Passeig Lluís Companys, 7
08003 Barcelona
Tel 933 018 075 Fax 933 013 187
sindic@sindic.cat
www.sindic.cat

